

A DÍJÁTADÁS A MAGYAR KULTÚRA ALAPÍTVÁNY DEÁK-TERMÉBEN,
1997. MÁRCIUS 21-ÉN TÖRTÉNT

Mit tehet egy asszony egy ilyen világban? Vállalja a legnehezebbet, hogy a modernkedő koreszmékkal szemben a mesterségesen szétválasztott dolgokat összekapcsolja. Így vállalta Dávid Katalin is a szakralitás kutatását a történelem legmaterialistább századában. (...) A szakralitás kutatása végső soron azt jelenti: letesszük Isten elébe, hogy megértettünk valamit a teremtésből.

DÁVID KATALIN

hitvalló élete és hiteles munkássága

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Mi, szemérmesebb népek, nem szoktuk dicsérni egymást. Nem engedi a stílusunk sem, de azon túl, mi keresztények tudjuk, hogy egyedül Istené a dicsőség, csak Őt illeti a dicséret. Éppen ezért csak egyetlen, Földet is megjárta lényt részesítünk igazi laudációban, amikor azt mondjuk: „Laudetur..., Dicsértessék a Jézus Krisztus.”

Mégis van emberi dicsőség is, amely természetesen az előbbiekből ered, s a nagy Dicsőség része. A héberben a kabód (dicsőség) szó a súly fogalmát foglalja magában. A magyar köznyelv is ismeri a fogalmat, hogy valakinek súlya van, és akinek súlya van, az tiszteletet érdemel, ami végső soron a dicsőség megnyilvánulása.

Hogy Dávid Katalinnak súlya van, azt már nagyon régóta sejtem. Ám ha vakságomban nem vettem volna észre, legkésőbb akkor rádöbbenhettem volna, amikor kezembe kaptam az *Ex invisibilibus visibilia... Emlékkönyv Dávid Katalin professzorasszony 70. születésnapjára* című kötetet. Ebben a könyvben – amely szerintem az egyik legszebb laudáló kötet ebben a században – hetven neves értelmiségi vonul fel, és nyújtja át gondolatai mirtuszkoszorúját egy asszonynak, egy magyar nagyasszonynak. Egy olyan nagyasszonynak, akihez hasonlókat csak a török által megszállt és megroppantott Magyarország termelt. Mint Thurzó Ferencné Zrínyi Kata, mint Széchy Margit grófnő vagy Batthyányné Lobkovitz Éva, aki egymaga egy országrészt nyert meg Bethlen Gábor pártjára.

Ez a század sajnos kísértetiesen hasonlít az említett időszakra, sőt talán még tragikusabb is volt a magyarságra nézvést. Trianon és világháborúk, embert, családot és nemzetet pusztító ordas eszmék a leltár. Mit tehet egy asszony egy ilyen világban? Vállalja a legnehezebbet, hogy a modernkedő koreszmékkel szemben a mesterségesen szétválasztott dolgokat összekapcsolja. Így vállalta Dávid Katalin is a szakralitás kutatását a történelem legmaterialistább századában. A szent feltárása kapcsolatteremtés Isten és ember között, és egyben a megszentelt bolygó szellemének megközelítése. Mert a szakrális szimbólumok arról adnak hírt, hogy az ember nem klónozott majom, hanem Isten képmására teremtetett. A szakralitás kutatása végső soron azt jelenti: letesszük Isten elébe, hogy megértettünk valamit a teremtésből.

Még egy nagyon fontos dologban közreműködő Dávid Katalin. Már fiatalon felfedezte, hogy él itt a Földön két ősi nép, amelynek legtöbbet hamisították meg a történelmét, s oly mélységesen megaláztattak, hogy már megérdemelnék a felmagasztaltatást. Neki, aki érzékeny a szakralitásra, hamar fel kellett ismernie, hogy minden nép szent, minden nép Isten választottja. Bűn kijátszani őket egymás ellen, sőt ha van ősbűn, ez az. Így lett ő a gyűlölködő és kicsinyes világban a zsidó és a magyar nemzetnek békeszerző asszonya.

Mi, szemérmesebb népek, nem szoktuk dicsérni egymást. Nem is kell, mert mindenki magában hordozza a dicsőség lehetőségét, és akinek súlya van, az saját élete által dicsértetik.

Dávid Katalinról szóltam.

Zelnik József

DÁVID Katalin művészettörténész (Szeged, 1923). Tanulmányait a szegedi tudományegyetemen végezte (1948). A Szépművészeti Múzeum munkatársa (1948–50), a Művészettörténeti Dokumentációs Központ vezetője (1951–65), 1978 óta a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia, majd a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanára. A keresztény ikonográfia és tipográfia problémakörével, modern festészettel és művészetelmélettel foglalkozik. A Magyar Művészeti Akadémia tagja.

Kitüntetése: Széchenyi-díj (1995).

Főbb művei: *Courbet* (1953), *Van Gogh* (1957), *Van Gogh levelei* (1964), *Két korszak határán* (1965), *Chagall* (1966), *Pannonhalma* (1968), *Masaccio* (1972), *Egyházi gyűjtemények kincsei* (1981), *A megváltás tipológiája* (1996).

A hazai és külföldi magyarok áldozatkészsége, munkája révén a közel két évtizede működő Bethlen Gábor Alapítvány anyagi, szellemi és lelki támogatásával, ösztöndíjaival és díjaival úttörő szerepet vállalt a nemzeti összetartozás szolgálatában, a közép-európai szellemi együttműködésben, a mai határokon túl élő magyarság hazai megismertetésében, kiváló képviselőinek elismerésében.

A BETHLEN GÁBOR ALAPÍTVÁNYNAK

a határon túl élő magyarság
és a közép-európai népek értékeinek felmutatásában végzett
kiemelkedő munkássága
MAGYAR ÖRÖKSÉG

Közel húsz esztendeje annak, hogy a szomszédos államok, főként Ceau-escu Romániája magyarellenos politikáját, erőszakos asszimilációját és a hazai vezetés tehetetlenségét tapasztalva, nemzetféltő szándékkal kezdeményeztük a Bethlen Gábor magánalapítvány létrehozását és államilag engedélyezett működését.

A Pozsgay Imre kulturális miniszternek címzett felterjesztést 1979 Karácsonyán indítottuk útjára, s 1980 Húsvétján, alapos megfontolással kiválogatott, többségében a hatalom által is elismert és méltányolt hatvanöt jeles közéleti személyiség támogató aláírásával személyesen adtuk át hivatalában a címzettnek, aki gyors intézkedést ígért.

A Bethlen Gábor Alapítvány működését mégis csak öt évvel később, az 1288/1985. I. sz. miniszteri intézkedésével Köpeczi Béla művelődési miniszter hagyta jóvá.

A közép-európai térségben akkor elsőként kezdeményezett független magánalapítvány a korabeli kommunista vezetés ellenzése közepette, hat éves küzdelemmel vívta ki hivatalos elismertetését. Az országban elsőként megalakult új, legális polgári összefogás alapítói: Illyés Gyula, Németh Lászlóné, Kodály Zoltánné és Csoóri Sándor.

A hazai és külföldi magyarok áldozatkészsége, munkája révén a most már közel két évtizede működő Bethlen Gábor Alapítvány anyagi, szellemi és lelki támogatásával, ösztöndíjaival és díjaival úttörő szerepet vállalt a nemzeti összetartozás szolgálatában, a közép-európai szellemi együtt-

működésben, a mai határokon túl élő magyarság hazai megismertetésében, kiváló képviselőinek elismerésében.

Amikor a kezdeményezés meghirdetésének első évfordulóján, tehát 1981 egyik decembervégi napján – a dátum igen fontos – elmagyaráztuk Farkas Árpád erdélyi költőnek, hogy mit szeretne tenni a Bethlen Gábor Alapítvány, ő a következőképpen értelmezte: „szóval ez olyasmi volna, mint a lengyeleknél a Szolidaritás, csak éppen a kulturális élet területén.” Valóban, ez az önálló, magánkezdeményezésből született alapítvány a magyar nemzet politikai határoktól független szellemi összetartozását, továbbá a közép-európai népek közötti megértés szellemét kívánta erősíteni és terjeszteni. Akkor, amikor a polgári törvénykönyvben ilyen jogintézmény, mint alapítvány, még nem létezett. A Bethlen Gábor Alapítvány története még megíratlan, földolgozásra vár, de annyit ez alkalommal el kell mondanunk, hogy bármilyen előre mutató ellenzéki, demokratikus vagy reformmozgást, emberjogi, polgári akciót nézünk meg közelebbről e korszakban, mindenütt ott találjuk – ahogy Illyés Gyula nevezte – a Bethlen Gábor Társaság képviselőit, kezdve a cseh Charta '77 és a lengyel Szolidaritás, a temesvári forradalom támogatóitól, a 21-es és a 301-es parcellától, a *Bibó-Emlékkönyvtől*, a betiltott *Tiszatájtól*, *Mozgó Világtól*, amelyeknek szerkesztői és szerzői voltunk, a romániai falurombolás elleni tüntetésig és a Nagy Imre újratemetési, kegyeleti nagygyűléséig. Tiltakoztunk és aláírásokat gyűjtöttünk a Dunaszaurusz ellen, de nagyrészt mi voltunk a lakiteleki és a szárszói találkozók szervezői és életetői is. Ott találjuk az Alapítvány jeles képviselőit a Magyar Demokrata Fórum és a belőle sarjadzó pártok, illetve az újjászülető Magyarok Világszövetségének vezetői és szervezői között, amit folytatnánk a hazai demokratikus fordulatot, a többpártrendszert, az új Országgyűlést, a független polgári Magyarország eszmei alapjait, intézményeit megalkotó és megteremtő vezetők soráig.

Ez a civil kurázsival és anyagi-szellemi-fizikai áldozatvállalással működő Alapítvány 1985-ös legalitását követően egészen a rendszerváltásig a nemzet, s különösképp az elcsatolt részekben élő magyarság mindenféle terhét és gondját kényszerült vállalni, a menekültek és üldözöttek ügyeinek intézésétől az élelmiszer-segélyek és könyvek, folyóiratok kicsempészésén és a továbbtanulók ösztöndíjazásán át a legkiválóbbak megismertetéséig és díjazásáig. Ez a társaság éveken át olyan, a rendszerváltást követően ma már működő kormányzati szervek, közttestületek és közalapítványok feladatát igyekezett pótolni és ellátni, mint a Határontúli Magyarok Hivatala, a Művelődési Minisztérium Határontúli Magyarok Főosztálya, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, a Segítő Jobb Közalapítvány, az Illyés Közalapítvány a Kölcsey és az Apáczai Közalapítvány vagy a megújult Magyarok Világszövetsége.

Most, az Európai Unióba való belépés küszöbén és a következő évezredben is nyugodt szívvel vallhatjuk azt, amit az Alapítvány indulásakor megfogalmaztunk: „Azokat a vállalkozásokat óhajtjuk ösztönözni és támogatni, határainkon belül és azokon túl, melyek a magyarság történelme során felhalmozott értékeit tudatosítják, hitelesen értelmezik, őrzik és gyarapítják, s amelyek e térség népeinek megbékélését elősegítik.”

Vállalhatjuk, azzal a többlettel, hogy hál' Istennek ma már nem a magyar állam hatalmi képviselőivel és szervezeteivel, intézményeivel szemben, hanem velük együtt tehetjük dolgunkat, végezhetjük nemzetszolgálatunkat.

E téren azonban a Bethlen Gábor Alapítvány olyan páratlan eredményeket ért el, és olyan kapcsolatrendszert épített ki, olyan erkölcsi tőkét gyűjtött össze, amelyet semmiféle kormányzati szerv vagy közalapítvány helyettesíteni és felváltani nem képes.

1) Elsőként adott jelentős pénzüsszeggel járó díjat olyan külhoni magyaroknak, akiket az ottani párt- és kormányzati szervek ellenséges elemként üldöztek, s az itteniek sem kedveltek magyarságszolgálatukért.

Első Bethlen-díjunkt a csángók apostola, Domokos Pál Péter vette át 1986 őszén. Az azután díjazottak közül kettő: 1989-ben, kiátkozása és üldöztetése előtt néhány héttel Bethlen Gábor-díjat és Vályi Nagy Ervin kiváló teológiai professzor laudációjával lelki és szellemi erősítést kapott a temesvári forradalom legendás alakja, Tókes László. Vele együtt kapott díjat a szlovén függetlenségi harc jeles képviselője, Veno Taufer költő, aki később Szlovénia kultuszminisztere lett.

2) A térségben alapítványunk honosította meg az egyházi személyek, papok és lelkészek világi kitüntetését. Ugyancsak mi mutattuk fel elsőként a széles közvéleménynek Márton Áron, Erdély szentéletű püspöke követendő példáját és életútját, az évente kiosztott, Szervátusz Tibor alkotta emlékéremmel.

3) Kiemelnénk még egy különleges és nemes gesztust, amellyel először itt találkozhattak hazánkban, nevezetesen azt, hogy a díjazottak között szép számmal vannak házaspárok. Olyanok, akik hosszú évtizedek óta együtt végzik magyarságszolgálatukat.

4) A tizennégy alkalommal átadott Bethlen Gábor-díjat eddig negyvennyolcan kapták meg. Közülük nyolcan anyaországbeliek. Hét nyugati és huszonkettő szomszéd-országbeli magyar kitüntetett van és tizenegy olyan közép-európai külföldi, aki e térség megbékélésén munkálkodik. A most tizenkettedik alkalommal kiosztásra kerülő Márton Áron-emlékéremből eddig hatvankettőt osztottunk ki. A most tizedik alkalommal adományozott Tamási Áron-díjból négyet magyarországi, ötöt erdélyi művész kapott, egyet pedig egy vajdasági kulturális szervezet.

Sorolhatnánk még hosszan az Alapítvány érdemeit és eredményeit, de legyen a szó most a köszöneté! Mindenekelőtt köszönet illeti hűséges támogatóinkat, akiknek döntő többsége a szerényebb jövedelmű értelmiségi középrétegek sorába tartozik, itthon és külföldön. Visszatekintve a több mint egy évtizedes tevékenységre, elmondhatjuk, szerény eszközökkel is kiemelkedő teljesítményt nyújtott a Bethlen Gábor Alapítvány a magyarság szellemi egységének visszaállításáért és a közép-európai szolidaritás népszerűsítéséért.

Az új évezredben szeretnénk elérni, hogy a magyarság ne csak a bajban, a vészben, hanem a célirányos küzdelemben, a nemzet jó ügyeinek szolgálatában is legyen szolidáris nemzettársaival. Úgy, ahogy Bethlen Gábor szól Móricz *Erdélyében*: „Mi minden erőt, ami a haza javára akar és tud lenni, nem eltiporni, hanem együvé fogni kívánunk.”

Bakos István – Kiss Gy. Csaba

A zeneirodalom legnagyobb remekművei az ő keze alatt úgy szólaltak meg, mintha maga álmodta volna hangokká őket, és az a személyes átélés, amelyből sohasem hiányzott az alázatos tolmács felelőssége, magával ragadta hallgatóit a világ minden táján, ahol megfordult.

FISCHER ANNIE

mesteri Beethoven-tolmácsolása

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Az itt és most varázsát valamennyi hangversenyén átélhettük. Ő minden alkalommal megalkotta a nagy mesterek remekművét, híven a szerzők elgondolásához, de mégis a maga képére formálva az éppen megszólaltatott kompozíciót. Ez adta művészetének kivételes értékét. A zeneirodalom legnagyobb remekművei az ő keze alatt úgy szólaltak meg, mintha maga álmodta volna hangokká őket, és az a személyes átélés, amelyből sohasem hiányzott az alázatos tolmács felelőssége, magával ragadta hallgatóit a világ minden táján, ahol megfordult. A legközelebb talán Beethoven állott hozzá. A szonáták és versenyművek valóban úgy elevenedtek meg hangszerén, mintha akkor, ott születtek volna. Egészen fiatal volt még, amikor egy matinén három Beethoven-zongoraversenyt szólaltatott meg. Ez a teljesítmény önmagában is figyelemre méltó, de ami igazán felejthetetlen ebből a produkcióból, az az átélés önfeledt frissége, őszintesége, a remekművek felfedezésének naivul tiszta öröme volt.

Ha valaki feltenné azt a kérdést, hogy ki állott az előadóművész énjéhez a legközelebb, úgy hiszem, vitathatatlanul Beethovent nevezné meg mindenki, aki hallhatta őt zongorázni. Még az is elképzelhető, hogy ez a „preferencia” nem volt tudatos a művészből, hiszen Schubert és Chopin, Schumann és Liszt ugyancsak közel állottak lelkéhez, nem beszélve Bachról, akinek *D-moll zongoraversenyét* sokéves külföldi tartózkodása után hazatérve valóban felejthetetlenül szólaltatta meg első budapesti hangversenyén. De ami a maradandó élményt, az *itt és most* megismételhetetlen varázsát illeti, ezt ő maga a Beethoven-művektől kapta meg, és bennünket is beavatott élményébe. Nem is kell a bonyolult nagyformák bravúros megoldását idéznünk, elég, ha egy-egy trillára emlékezünk, amely az ő ujjai alatt sohasem keltette a gépies hangismétlés-

sorozat benyomását, hanem éppúgy *akkor és ott* megszülető élményt jelentett, mint a legmívesebb dallam. Felejthetetlen Beethoven-szonáta-sorozatokkal ajándékozott meg bennünket az évtizedek során, és emlékszem azokra a zenekari matinékra, amelyeken esetenként több versenyművet adott elő, fáradhatatlan lélekjelenléttel, szuggesztivitással és az örökké jelen levő inspirációval.

A versenyművekről szólva fel kell idéznünk Bartók *Harmadik zongoraversenyének* előadását, amely semmiben nem hasonlított a kortárs zongoraművészek felfogására, de amelynek személyes elkötelezettsége, énformában kifejezett mondanivalója minden hallgatóját meggyőzte és magával ragadta.

Azzal, hogy néhány éve elvesztettük Fischer Annie-t, az előadóművészet betölthetetlennek látszó űrje vár arra, hogy az újabb nemzedék hozzá hasonló alkatú művésze ismét elhozza hallgatóságának az *itt és most* lenyűgöző varázsát.

Pándi Marianne

FISCHER Annie zongoraművésznő (Budapest, 1914 – Budapest, 1995). Székely és Dohnányi tanítványa volt a Zeneművészeti Főiskolán. Csodagyermekként mutatkozott be (Budapesten 1922-ben, Zürichben 1926-ban). Az 1933-as budapesti nemzetközi Liszt Zongoraverseny első díjának elnyerésével kezdődött európai karrierje. 1941-ben férjével, Tóth Aladárral elhagyni kényszerült Magyarországot. 1946-ban tértek haza Svédországból. Legjelentősebb XX. századi magyar zongoraművészeink egyike, aki a világ koncertpódiumain többször volt hallható, mint itthon. A század nagy karmestereivel hangversenyezett (W. Mengelberg, F. Busch, O. Klemperer, H. von Karajan). A Zeneművészeti Főiskola tiszteletbeli tanára volt (1965). Elsősorban Beethoven, Liszt, Mozart, Schumann és Bartók műveinek tolmácsolásával hatott az őt követő pianista nemzedékekre.

Kossuth-díjas (1949, 1955, 1965).

A nyelv- és az írásszerkezet, a csillagtudomány és a virágnyelven írt parasztművészet területén tett felfedezései, s maga az évek során kimunkált és kifényesedett gondolkodás elemi hatást gyakorolt mind a magyar művészvilágra, mind tágabb területekre.

PAP GÁBOR

művészettörténésznek

a magyar művészet és néplélek legbelsőbb titkait kutató tevékenysége

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Pap Gábor művészettörténész a huszadik századvég egyik legnagyobb hatású szellemalakja.

Munkássága során kezdetben nem a megszokott, úgynevezett „tudományos” módszerekkel foglalkozott a képzőművészettel, hanem az analízis és hasonlítás helyett a függőleges, analógiás értelmezést használta. Emlékeztetések azok a publikációi, melyeket a *Művészet* című folyóirat főszerkesztő-helyetteseként közölt. Ez a valójában művész-magatartás vitte őt az őskultúra feltárásának irányába. A nyelv- és az írásszerkezet, a csillagtudomány és a virágnyelven írt parasztművészet területén tett felfedezései, s maga az évek során kimunkált és kifényesedett gondolkodás elemi hatást gyakorolt mind a magyar művészvilágra, mind tágabb területekre.

Igazi prédikátorként járta és járja a kis és nagy országot a Bercsényi Kollégiumtól a debreceni egyetemen át Nagyváradig. Sajátos és jellemző tünet, hogy akikre igazán nagy hatást gyakorolt, letagadják azt. Saját hívei és nehezen tűrhető „tudós kollégái” kirekesztik arról a helyről, amely megfelelné rangjának és szellemi erejének.

Pap Gábor munkásságának jelentőségét a jelen és a jövő fogja igazolni. Fényes csillaga Magyar Örökség.

Makovecz Imre

PAP Gábor művészettörténész (Budapest, 1939). Tanulmányait az ELTE BTK magyar–művészettörténet szakán végezte. 1962–63-ban a Képzőművészeti Alapnál lebonyolítási előadó, 1963–73 között az MTV képzőművészeti rovatvezetője, szerkesztő, riporter, forgatókönyvíró, filmrendező, műsorvezető, dramaturg. 1973–79-ben a *Művészet*

című folyóirat főszerkesztő-helyettese, 1979–81-ben a postánál hírlapkihordó, 1982–84-ben a Kiskunhalasi Városi-Járási Könyvtár igazgatója, majd a városi tanács művelődési osztályának munkatársa. 1984–85-ben a Budapesti Széchenyi Művelődési Központ kiadói részlegvezetője, 1987–88-ban a gödöllői Helytörténeti Gyűjtemény igazgatóhelyettese, 1989-től a kecskeméti Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhely művészettörténész főmunkatársa. 1973–77-ben nyaranta a zebegényi Szőnyi István Szabadiskola tanára. A KLTE-n, a DOTE-n, a Debreceni Tanítóképzőben, Pécsen, Szombathelyen, Zalaegerszezen, Kaposváron, Győrött, a BME Rózsa Ferenc Kollégiumában, a Bercsényi Klubban, a Képzőművészeti Főiskolán, a GATE-n, a Miskolci Bölcsészegyesületnél meghívott előadó. 1993-tól a Csuvas Nemzeti Akadémia tagja.

Főbb művei: *Nagy István* (1965); *Nagy István – Nagy Balogh – Tornyai* (1965); *Csak tiszta forrásból. Adalékok Bartók Cantata profanájának értelmezéséhez* (1990); *A Napút festője, Csontváry Kosztka Tivadar* (1992); *Jó pásztorok hagyatéka. Magyar népművészet* (1993); *Jött éve csodáknak. A csillagmítoszi hagyomány élő Atillája* (1993); *A képíró bölcs, Tóth Menyhért* (Turai G. Kamillal, 1995); *Hazatalálás* (1996); *Angyali korona, szent csillag* (1996).

...Herman Ottó óta nem volt olyan magyar tudós, aki a társadalom számára egyaránt fontos kettős tevékenységet: a tudományos munkát és az ismeretterjesztést ilyen magas színvonalon folytatta volna. (...) a közérthetően és magával ragadó stílusban közvetített biológiai ismeretek mellett Balogh Jánosnak mindig van morális üzenete is. Ez az üzenet az utóbbi évtizedekben egyre nagyobb hangsúlyt kapott, és ma már vészkiáltássá erősödött, mert a természet törvényeit figyelmen kívül hagyó jelenlegi világgazdasági folyamatok következményeként az emberiség egyre rohamosabban közeledik a globális ökológiai katasztrófa felé.

BALOGH JÁNOS

zoológus-ökológusnak

a természetben rejlő

tudományos összefüggéseket népszerűsítő tevékenysége

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Balogh János akadémikus a Máramaros vármegyei Nagybecskón született 1913. február 19-én. Nagyon korán árvaságra jutott. Falusi tanító édesapja az első világháborúban elesett, édesanyját hatéves korában vesztette el. Ezután nagyszüleinél, később árvaházban nevelkedett. Középiskolai tanulmányait az oly sok kiváló személyiséget útjára bocsátó Fasori Evangélikus Gimnáziumban végezte, majd a Pázmány Péter Tudományegyetemre iratkozott be, ahol természetrajz–földrajz szakos középiskolai tanári és bölcsészdoktori oklevelet szerzett. 1936-tól kezdve nyugdíjba vonulásáig úgyszólván megszakítás nélkül az egyetem Állatrendszertani Intézetében dolgozott, és nyugdíjas professzorként ma is töretlenül folytatja tudományos munkáját a jogutód tanszéken.

Szűkebb szakterülete az állatrendszertan. Egészen fiatal korában kezdte a hazai pók- és atka-fajok kutatását. A talajlakó páncélosatkák rendszertanát tárgyaló fajleíró és összefoglaló művei révén e terület legelismertebb nemzetközi szaktekintélyévé vált. A páncélosatkákról megjelent publikációit, amelyek nyolc hatalmas kötetet ölelnek fel, a világ minden részében alapvető művekként használják és idézik.

Az analitikus megközelítést igénylő taxonómiai kutatások mellett kezdettől fogva rendkívüli érdeklődéssel fordult a nagy összefüggések felderítése felé, így alakult ki másik két kutatási területe: a talajzoológia

és az ökológia. Korán felismerte, hogy a páncélosatkák a talajok minőségének, állapotának kitűnő indikátorai. Az e témakörrel kapcsolatos külföldi meghívások után 1963-ban első ízben kapott megbízást az UNESCO-tól a trópusi talajok biológiájának kutatására. A kiinduló feladat a még érintetlen őserdő és a degradált trópusi mezőgazdasági talajok állategyütteseinek összehasonlítása, és ennek alapján a degradáció biológiai indikációjának kidolgozása volt. Ez később a trópusi őserdők világszintű talajzoológiai kutatásává bővült. Az 1963 és 1992 között lebonyolított harminc tengerentúli expedícióján gyűjtött anyag ma már pótolhatatlan értéket képvisel, mert időközben a legtöbb őserdőt kiirtották. A trópusi talajok vizsgálatának eredményeit összefoglaló könyveit a talajbiológia klasszikus műveiként tartják számon.

Balogh János tudományos munkásságában az élő természet nagy összefüggéseit fűrkésző ökológiai szemlélet kezdettől fogva meghatározó szerepet játszott. *A zoocönológia alapjai* című, 1953-ban megjelent könyve olyan alapvető munka, amelyen a magyar biológusok generációi nőttek fel. Nemzetközi hírnevét második nagy ökológiai kötete, az 1958-ban kiadott *Lebensgemeinschaften der Landtiere* hozta meg. Ez a mű egész Európában hosszú ideig standard munkának számított, a német egyetemeken sokáig tankönyvként használták, és még ma is idézik, holott a biológiának ez az ága a leggyorsabban fejlődők közé tartozik.

Ebből a vázlatos ismertetésből is nyilvánvaló, hogy Balogh János a hazai talajzoológiai és állatökológiai kutatások megteremtője, a magyar állattani kutatás vezető egyénisége, világszerte ismert és elismert zoológus. Ha tudományos munkásságát a ma divatos mennyiségi mutatókkal értékeljük, rendkívüli teljesítménye egyértelműen kitűnik, hiszen több száz közleményét és tíz kötet könyvét a világ minden részén több ezren idézik.

E kivételes terjedelmű és értékű tudományos produktum mellett azonban Balogh János életművének van egy másik része, amely jelentőségét és hatását tekintve nem marad el tudományos alkotó munkájától. Ez a tudományos ismeretterjesztés. Egészen fiatalon jelentette meg első ismeretterjesztő cikkeit, és azóta szinte megszakítás nélkül folytatta és ma is folytatja a közműveltség emelése szempontjából felmérhetetlenül értékes tevékenységét, amelyhez a ma rendelkezésre álló valamennyi médiumot felhasználja. Ez irányú tevékenysége rendkívül imponáló: eddig több száz ismeretterjesztő folyóiratcikkén kívül négy könyve jelent meg, és több tucat rádió és televízió sorozatot készített. A Duna Televízió 1994 és 1996 között két tíz, illetve húsz részes ökológiai sorozatát sugározta, utóbbi a „Solar Energy” nemzetközi díjat nyerte el, a következő húsz részes sorozat pedig most készül.

Balogh János munkásságának egyik méltatója joggal mutatott rá arra, hogy Herman Ottó óta nem volt olyan magyar tudós, aki a társadalom számára egyaránt fontos kettős tevékenységet: a tudományos munkát és az ismeretterjesztést ilyen magas színvonalon folytatta volna. Ezt a megállapítást azzal kell kiegészítenem, hogy a közérthetően és magával ragadó stílusban közvetített biológiai ismeretek mellett Balogh Jánosnak mindig van morális üzenete is. Ez az üzenet az utóbbi évtizedekben egyre nagyobb hangsúlyt kapott, és ma már vészkiáltássá erősödött, mert a természet törvényeit figyelmen kívül hagyó jelenlegi világgazdasági folyamatok következményeként az emberiség egyre rohamosabban közeledik a globális ökológiai katasztrófa felé. De Balogh János nemcsak a veszélyre hívja fel a figyelmünket, hanem a katasztrófa elkerülésének a lehetőségére is rámutat. A világ bejárása során szerzett személyes tapasztalataira támaszkodva meggyőzően állítja, hogy az egyedüli kiút az ökológiai forradalom véghezvitele. Tudomásul kell venni, hogy Földünk olyan egységes egész, amely már ma is súlyosan sérült, és állapotát saját fajunk kipusztulásának veszélye nélkül nem lehet tovább rombolni. A megoldás kezdete a ma általánosan eluralkodott materialista értékszemlélet gyökeres megváltoztatása. A félrevezetett tömegek által legfontosabbnak tartott anyagi javak helyett az emberiség életében a transzcendens értékeknek kell ismét elnyerniük méltó helyüket. Csak ilyen mélyreható szemléletváltástól remélhető, hogy az ökológiai túlélés szempontjából különösen nagy veszélyt jelentő túl-
iparosodás, a megalopoliszok és az anyagi javak mértéktelen hajszolásának helyébe mielőbb a környezetet kímélő termelés, a kis közösségek és az anyagiakban szerényebb, de szellemiekben gazdagabb életmód lép. Ellenkező esetben az emberiség napjai meg vannak számlálva. Vajha legalább a magyarság vezetői megszívlelnék Balogh János akadémikus váteszi szavait!

Úgy hiszem, az elmondottak alapján teljesen nyilvánvaló, hogy Balogh János akadémikus személyében a Bizottság a legkiválóbb magyar tudósok egyikét tünteti ki.

Jermy Tibor

BALOGH János biológus, zoocönológus, ökológus (Nagybocskó [ma Románia], 1913). Az ELTE egyetemi tanára (1966–83), az állatrendszertani tanszék tanszékvezető egyetemi tanára (1968–73). Jelentős eredményeket ért el az állatrendszertan, állatökológia és cönológia, talajzoológia területén. Doktori disszertációja, *A Sashegy pókfaunája* (1935) az első magyar zoocönológiai munka. Kiemelkedők a trópusi talajokban élő állati szervezetekkel kapcsolatos felfedezései. Jelenlegi kutatási területe a feldarabolódott Gondvana őskontinens maradványainak, elsősorban az Andok és Amazónia, valamint Új-Guinea és Új-Kaledónia trópusi esőerdői – nagyrészt máig is ismeretlen – talajfaunájának vizsgálata.

1963–1993 között 32 tengeren túli zoológiai és filmexpedíció vezetője vagy résztvevője volt. Számos rádió- és tv-műsor szerzője, illetve tudományos tanácsadója (*Muzsikáló természet; A napsugár nyomában; Megsebzett bolygó*). Az MTA tagja (levelező 1965, rendes 1973).

Kitüntetései: Kossuth-díj (1963), Széchenyi-díj (1993).

Főbb művei magyar nyelven: *A zoocönológia alapjai* (1953), *Haldokló őserdők nyomában* (1964), *Bioszféra expedíció* (1980), *Érdekes szigetek* (1982).

Hangja és személye, jelleme és hite százvezrek lelkében azonosult Bánkkal. Amikor énekelt, ő maga volt Bánk, a magyar Nagyúr. Így válhatott a „Hazám, hazám, te mindenem...” nagyária – a Himnusszal és a Szózáttal együtt – nemzeti önérzetiünk, nemzeti létünk jelképévé.

SIMÁNDY JÓZSEF

énekművész

Bánk bánja

MAGYAR ÖRÖKSÉG

„Ifjú életem boldog álmát
Összeúzta fájdalom,
Jó ügyért, mert síkra szálltam,
Súlyos láncok terhe nyom.
Eltűröm a sorsom átkát,
Érjen bármi szörnyű vég,
Vigasz tölti el a lelkem,
Mindent jól elvégezék...”

Florestan, a sorsának elrendelésével viaskodó fogoly dalszavai ezek Beethoven *Fidelio*jából, melyek egy földalatti börtönből szállnak föl, emelkednek az ég felé... Nem tévedünk talán, amikor azt mondjuk, hogy e gondolatok mementóként lüktetnek Simándy József életpályájának szimbólum-feszületén.

Simándy József – ha létezik egyáltalán mértéke a mélységnek – nagyon mélyről érkezett a művészetbe. Autószerelőnek készült, szakmát tanult, majd a cserkészletben s munkahelyén barátai biztatására kezdett énekelni. Húsz évesen bonviván az albertfalvai műkedvelőknél Huszka Jenő operettjében, a *Lili bárónő*ben, ugyanakkor a templomban ő a *Máté-passió* evangélistája. Nemsokára Possert Emilia tanítványa, huszonhárom évesen a Városi Színház kardalos színésze, s alig egy év múlva az Operaház kórusának tagja.

Neve énekesként először 1943 őszén jelenik meg az Operaház plakátján a *Lohengrin* egyik lovagjának szerepében. Ugyanebben az esztendőben, huszonhét évesen, a felvételi vizsga után nyomban a Zeneakadémia

második évfolyamán annak a Székelyhidy Ferencnek a növendéke, aki 1923. november 19-én Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus*ának ősbemutatóján a tenor-szólót énekelte.

Simándy József operaénekesi pályája Szegedről indult, ahol a legendás karmester, Vaszy Viktor veszi védőszárnyai alá, s ahol 1946. március 12-én debütál a *Carmen* Don Josójaként, hatalmas sikerrel. Majd a *Tosca* Cavaradossija s a *Parasztbecsület* Turidduja következik, 1947 decemberében pedig – harminc éves korában – a budapesti Operaházban a *Lohengrin* főszerepe várja. Vaszy Viktor után Tóth Aladár, Nádasdy Kálmán, Oláh Gusztáv, Fricsay Ferenc, Ferencsik János vigyázza az útját.

Természetadta-istenadta tehetségével, hihetetlen szorgalmával, abszolút szakmai biztonságra törekedve több mint harminc éven át a magyar operakultúra egyik legjelentősebb – ha nem a legjelentősebb – művésze volt. Hőstenor, aki katarzisteremtő képességével – szinte minden árnyalatot magába foglaló orgánumával – minden este, minden alkalommal el tudta hitetni közönségével, hogy érdemes küzdeni, érdemes szeretni, érdemes szenvedni, érdemes élni. Művészi pályájának három évtizede alatt megszólaltatta Mozartot (*A varázsfuvola*), Beethovent (*Fidelio*), Verdit (*Aida*, *Álarcosbál*, *Don Carlos*, *Simone Boccanegra*, *A trubadúr*, *Otello*), Wagnert (*A bolygó hollandi*, *Lohengrin*, *A nürnbergi mesterdalnokok*), Muszorgszkijt (*A szorocsinci vásár*), Borogyint (*Igor herceg*), Csajkovszkijt (*Anyegin*), Puccinit (*Tosca*, *Turandot*, *Manon Lescaut*), Smetanát (*Az eladott menyasszony*) – hogy csak a repertoár legfontosabb darabjait említsük.

Az elmúlt évtizedekben a legtöbbet talán mégis nemzeti operajátszásunk európai színvonalra emeléséért, elfogadtatásáért tette, kiváltképp pedig Erkel Ferenc két nemzeti operájának sikeréért: a *Hunyadi László* és a *Bánk bán* hiteles megjelenítéséért. Hangja és személye, jelleme és hite százezrek lelkében azonosult Bánkkal. Amikor énekelte, ő maga volt Bánk, a magyar Nagyúr. Így válhatott a „Hazám, hazám, te mindenem...” nagyária – a *Himnusz*-szal és a *Szózat*tal együtt – nemzeti önérzetünk, nemzeti létünk jelképévé. Bánk nagyáriája és Simándy József nemzedékünk tudatában mindörökre összeforrott. Több mint százötven fellépése a *Bánk bán*ban tanúsítja ezt. Miként Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus*ának tenoréneke az ő előadásában hívta föl nemegyszer a hazai és a külhoni magyarság figyelmét nagy fizikai és szellemi nyomorúságunkra.

Szinte most is halljuk hangjának könyörgő zokogását, zöngétlen zöngéit:

„Csak sírok rívok nagy nyavalyámban,
El-fogyatkozom gondolatimban,
Meg-keseredtem nagy búsultomban,

Ellenségemre való haragomban.
Hogyha énnékem szárnyam lett volna,
Mint a galamb, el-repültem volna;
Hogyha az Isten engedte volna,
Innét én régen el-futottam volna.”

Miként Dávid, Simándy József sem menekülhetett, nem futhatott el innen, hazájához kötötte minden. Ady szavaival szólva, a lelke mélyén a
„Száz hűségű hűség
...e dús alaktalan
Száz hűségű s egyetlen hű a földön...”

De azt sem hallgathatjuk el, hogy – bár töltött némi időt külföldön is – egy elszigetelt Magyarországon futotta be pályáját.

Simándy József rendíthetetlenül szerette az igazságot és az éneket, az igaz és szép éneket. Önéletrajzi vallomásában így fogalmaz: „A legfontosabb volt az életemben az éneklés! Az éneklés volt az életem értelme.”

Kedves, szeretetre- és tiszteletreméltó ember volt Simándy József, akiről tudhattuk, érezhettük, hogy szereti a jó embereket. A szeretet és a tiszta emberség hatotta át egész életét.

„Szálfa dőlt ki közülünk...” – ezekkel a szavakkal kezdte búcsúztatóját Szabolcsi Bence harminc évvel ezelőtt, Kodály Zoltán temetésekor. Hozzátehetjük: dőlnek a szálfák tovább, lassan az utolsók is azok közül, akik századunk magyar kultúrájának meghatározó személyiségei, tartóoszlopai voltak. S egyre többen lesznek az égi színpadon azok, akiknek énekétől megzendül, megdicsőül a menny.

Tóthpál József

Kós Károly az ősszmagyarság számára ismételten felfedezte Erdélyt, Erdély pedig felfedezte benne a hűséget megtestesítő férfiút.

KÓS KÁROLY,

a magyar nép csillaga, építész, író, politikus
emberi-művészeti-közéleti nagysága

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Húsz évvel ezelőtt, 1977. augusztus 29-én, ama nyárvégi délutánon, amikor az utolsó lapát föld is koporsójára hullott, és sírja fölött toronnyá magasodtak a virágkoszorúk, a hosszú zsoldozást követően támadt síri csendben az egyik kalotaszegi lelkipásztor így szólt híveihez, akikkel együtt kísérte utolsó útjára Erdély nagy halottját: „az országgyűlésnek vége, induljunk lefelé.”

Azért lefelé, mert a kolozsvári Házsongárd éppen úgy hegyen van, mint általában Erdély falvainak és városainak többi temetője. És Isten falusi szolgálja azért minősítette országgyűlésnek a hatalmas temetkezési gyülekezetet, mert ott sereglettek össze mindazok, akik a huszadik század erdélyi példaemberét Kós Károlyban fedezték fel.

A felfedezés különben kölcsönös volt. Kós Károly az ősszmagyarság számára ismételten felfedezte Erdélyt, Erdély pedig felfedezte benne a hűséget megtestesítő férfiút.

Felfedező útjára Kós Károly a Kolozsvári Református Kollégiumból indult el. Gimnazista társai ismertették meg vele Kalotaszeg falvait, a bennük lakó, sokféle műveltségben jártas embereket, a körülöttük magasodó hegyeket ősréngetegekkel és lovat, bivalyt tápláló legelőikkel. Itt találkozott eljövendő mestersége két legfontosabb anyagával: a fával és a kővel. Korán érő művésztermészet volt, aki túl a kilencvenedik életévén is azonosnak érezte magát azzal a tizennyolc éves diákkal, aki 1901-ben kilépett Apáczai Csere János iskolájának ódon kapuján.

De mit tudhattak Kós Károlyról a végtisztességre összesereglett kalotaszegi földművelő emberek? A részleteket illetően valószínűleg keveset, de a lényegre tekintve egészen biztosan kellően tájékozottak voltak. Tudták, hogy két nagy világégés után is velük maradt. Emlékeztek arra is, hogy mikor még falvaikban évenként legalább egyszer

műkedvelő színielőadást rendeztek, előszeretettel játszották a vidékükről származó Budai Nagy Antaltól írt drámáját. Ha megmaradt templomuk fala, megmentéséhez Kós Károly adta a szakszerű utasításokat. S mint az erdélyi református egyház egyik világi vezetője, a vizitációk alkalmával szigorúan számon kérte a közjavakkal való sáfárkodást és a lélek építésében elért eredményeket.

Kós Károly mindig hangsúlyozta, hogy választott és tanult mestersege, az építészet mellett írói és grafikusai tevékenysége nem más, mint szavakból, illetőleg vonalakból való építkezés. Otthont építő művészként vállalkozott életében többször is közszereplésre.

Az építész, az író, a grafikusművész, az intézményteremtésben különleges alkotói lehetőségeket felfedező, tettekre kész közéleti ember életútját remekbe sikerült művek szegélyezik: a zebegényi templom, a Wekerletelep főterének megálmodott és felépített házai, a kolozsvári „kakasos” templom a Monostori úton, a szimbólummá emelkedett sztánai családi otthon: a Varjúvár, valamint a szívéhez oly közel álló sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum. (Kicsi dolgozószobája falán csupán ez utóbbinak linóleummetszete figyelmeztette a belépőt, hogy építőművész műhelyébe érkezett.)

A fejedelmi korba vezető *Varju-nemzetség*, *Az országépítő*, amelyben Szent István király évezredes próbát kiálló teljesítményét örököltette meg, Budai Nagy Antal személyiségének epikai és drámai megidézése szívesen olvasott és látott mű marad mindaddig, amíg lesz szépirodalmat igénylő magyar ember.

A grafikusművész kézírásos könyvei: a jegyajándékkul szánt *Székely balladák*, a tanulmányi útjáról készült, az állami ösztöndíjat megháláló *Erdélyország népeinek építésze*, az *Átilla királról ének* rajzos és linómetszetes kiadása, a *Régi Kalotaszeg* nádtollal írt és rajzolt, a *Magyar Iparművészet* hasábjain közzétett remeklése, a bizánci és török művészeti örökséget méltányoló *Stambul* című könyv, valamint a sztánai kicsi házinyomdában készült *Erdély kövei* a magyar könyvművészet Pantheonjában követelnek méltó helyet.

A nemzeti megmaradást, a népeleti folyamatosságot szolgáló közéleti szervező munka eredményei: a prófétai hangvétellű *Kiáltó Szó* és az azt követő néppárti zászlóbontás kísérlete, az *Erdélyi Helikon* című folyóirat kötetei, a magyar könyv kinyomtatását és terjesztését biztosító Erdélyi Szépmíves Céh, az erdélyi magyar képzőművészeket tömörítő Barabás Miklós Céh, a kalotaszegi agrárkultúra felvirágoztatását célzó bábonyi mintagazdaság és tanfolyam-központ megszervezése – mind-mind olyan alkotásai a sokoldalú erdélyi mindenesnek, hogy belőlük akár egy is halhatatlanná tehetné nevét a magyar örökség kincsesházában.

És ha most a tovább sorolható művészeti, irodalmi, közéleti alkotások sokaságából egyet kellene kiemelni, akkor eredetiségénél fogva a budapesti Állatkert építményeit nevezném meg. S azok közül is első helyen nem a pompás kalotaszegi csűrökre emlékeztető szarvas-házat vagy a madarak házat, hanem a kicsi mókus-házat említeném.

Még a rabságban is nagyhatalmi életet élő, erőfitogtató oroszlánok, elefántok, medvék otthona mellé, a kert kellős közepére kicsike hajlékot épített erdeink kedves apró őslakójának, az időtlen idők óta kisebbségi sorsban (kicsisége tudatában) élő mókusnak.

A költő azért dicsérte az erdélyiség szellemében megkapaszkodó építész-író, mert hajlékot épített Istennek, embernek. Ehhez teszem hozzá most itt, hogy az erdélyiséget úgy kapcsolta össze az egyetemességgel, hogy még a mókusnak is otthont épített.

Órizzze emlékét mátol fogva a Magyar Örökség Aranykönyve is.

Benkő Samu

KÓS Károly – eredeti családnevén Kosch – építész, grafikus, iparművész, tanár, könyvkiadó, néprajzkutató, politikus, a magyar kultúra és közélet kiemelkedő alakja a XX. században (Temesvár [ma Románia], 1883 – Kolozsvár, 1977).

Erdélyi szász családból származott. A Kolozsvári Református Kollégium diákja volt, majd apja javaslatára a budapesti műegyetemen tanult tovább. Építészmérnöki oklevelét 1907-ben kapta meg, s a következő évben irodát nyitott a fővárosban. Ő tervezte a díszleteket IV. Károly koronázási ünnepségéhez (1916). 1917-ben felkérték Konstantinápoly építészeti felmérésére, *Stambul* című munkája 1918-ban jelent meg.

Építészeti tevékenységét az erdélyi népművészet, kiváltképp Kalotaszeg népi építészete ihlette. A szecesszió nemzeti változatát akarta megteremteni, ízlése és elképzelései azonban lényegesen elütöttek a hasonló nyomokon induló Lechner Ödön dekoratív stílusától. Legfontosabb épületei: az óbudai református parókia és imaház, a zebegényi katolikus templom (mindkettő 1908–09), a budapesti Állatkert pavilonjai (1909–10), a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum (1911–12), a kispesti munkás- és tisztviselőtelep, (a Wekerle-telep) központja (1912–13), a sepsiszentgyörgyi vármegyei kórház (1914) és a kolozsvári Múcsarnok (1943); de számos más középületet és lakóházat is épített, illetve restaurált.

Az irodalmi közéletből is kivette részét. 1924-ben megalapította, és megszűnéséig (1944) vezette az Erdélyi Szépmíves Céh, az erdélyi írók önálló kiadóját. Közreadója és 1931-től szerkesztője volt az *Erdélyi Helikon* című folyóiratnak.

Regényeinek, elbeszéléseinek és tanulmányainak témáját legtöbbször Erdély múltjából merítette. Első regénye, a *Varju-nemzetség* 1925-ben jelent meg. A Szent Istvánról szóló, 1934-ben kiadott regényéért, *Az országépítő*ért 1938-ban Baumgarten-díjjal jutalmazták. Budai Nagy Antaltól 1936-ban drámát írt.

1936-tól 1965-ig töltötte be a kalotaszegi református egyházmegye főgondnoki tisztét. 1940-től 44-ig a kolozsvári mezőgazdasági főiskolán tanított. 1945–46-ban a Magyar Népi Szövetség Kolozs vármegyei elnöke volt. 1946-ban parlamenti képviselő lett. Emellett vezette a Romániai Magyar Képzőművészeti Szövetséget, és részt vett a Műemlékvédő Bizottság munkájában. 1952-ben nyugdíjba vonult, de haláláig folytatta írói és művelődésszervezői tevékenységét.

Fő művei: *Erdélyország népének művészetéről* (második kiadás: 1996); *A régi Kalotaszeg* (1911, 1988); *Stambul* (1918), *Erdély kövei* (1923); *Erdély* (1929); *A lakóház művészete* (1930);

Kalotaszeg (1932); *Erdélyi kultúrtörténeti vázlat* (1934, 1988); *A székely nép építészete* (1944); *Falusi építészet* (1945); *Mezőgazdasági építészet* (1957); *Népélet és néphagyomány* (1972); *Tájak, falvak, hagyományok* (1976).

Átilla királról ének (verses elbeszélés, 1909); *Varju-nemzetség* (regény, 1925, 1938, 1984); *A Gálok* (kisregény és elbeszélések, 1930); *Kalotaszeg* (tanulmányok, esszék, elbeszélések, 1932); *Budai Nagy Antal* (históriás elbeszélés, 1933); *Az országépítő* (regény, 1934); *Budai Nagy Antal* (színmű, 1936); *Hármaskönyv* (széppróza, publicisztika, grafika, 1969); *Kalotaszegi krónika* (hét írás, 1973); *A havas* (elbeszélések és színmű, 1983); *Kőből, fából házat... igékből várat* (válogatott publicisztikai és önéletrajzi írások, 1983).

A DÍJÁTADÁS A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM DÍSZTERMÉBEN,
1997. JÚNIUS 21-ÉN TÖRTÉNT

Ez az ő világa: a folytonos tanulás, a megismerés izgalma, a vitákban való részvétel, az eredmények állandó összehasonlítása, a tapasztalatok összegzése a magunk és a nagyobb közösség számára.

ANDORKA RUDOLF

társadalomtudós

magyar valóságot hitelesen elemző munkássága

MAGYAR ÖRÖKSÉG

A sors különleges ajándéka Andorka Rudolf tanítványának lenni, vele együtt dolgozni, a tudományos problémákat végiggondolni, vagy elmélyedni vele a mindennapok monotóniájában rendszerint félretett végső kérdésekben. Ajándék, mert a munka, az elemzés, a vita és a megbeszélések soha nem előre megszabott mederben folynak, nem eleve adott igazságok átadását jelentik, hanem a mindenkori résztvevőknek szólnak, a közösen eltöltött idő eredményei, következőképpen egyediek és személyre szabottak.

Andorka Rudolf a maga feladatának mindig a „valóságfeltárást”, a magyar társadalom megismerését tartotta és tartja. Meg akarja ismerni és meg szeretné érteni a magyar társadalom minden szegletét: ezért tesz „kirándulást” a múltba, amikor egy-egy falu történeti demográfiáján dolgozik, amikor statisztikai adatok között keresi az összefüggéseket, amikor életútinterjúkat készít egyéni és családi sorsok megismeréséhez, vagy amikor azt mérlegeli, hogy az értékek, a normák miként befolyásolják cselekvéseinket.

Noha tudományos pályafutása során sokféle megközelítést használt, tudnunk kell, hogy ő elsősorban és mindenek előtt az empirikus adatok elemzője. Ahogy ő mondja: „...minél nagyobb mértékben támaszkodunk empirikus adatokra, és minél inkább tudjuk azokat egzakt matematikai módszerekkel elemezni, annál megbízhatóbbak a valóságra vonatkozó következtetéseink, annál inkább elkerülhetjük az ideológiai csapdákat.” Társadalomkutatóként is törekednünk kell tehát az objektivitásra, a tárgyilagosságra, és ehhez a társadalmunk állapotáról képet

adó számok segítenek. Ő úgy tartja, hogy ez munkájához elengedhetetlen. Az adatok egyrészt megingatják alaptalan elképzeléseinket és hitünket, másrészt pedig olyan összefüggéseket hoznak napvilágra, amelyekre nem gondoltunk. Jóllehet Andorka Rudolf minden munkájában tárgyilagosságra törekszik, tudja és be is vallja, hogy a társadalomtudományos megismerés nem értékmentes. Nyíltan kimondja érték-elkötelezettségét: élete és munkája során a másik embert is tiszteletben tartó szabadságot és a közösséget tekinti a legfőbb értéknek. Az elkötelezettség a kutatott témák számbavételéből is kitűnik. Jóllehet majd' minden társadalmi problémával foglalkozott, érdeklődésében hangsúlyosabbak a hátrányos helyzetűek esélyeit és lehetőségeit vizsgáló problémakörök, így a szegénység természetének feltárása, a falvak helyzetének bemutatása, a mobilitási korlátok és lehetőségek elemzése, az alkoholizmus, az öngyilkosság alakulásának megértése. Andorka Rudolf hitvallásának hangsúlyos eleme, hogy nem elégséges a valóság megismerése, ismereteinket közkinccsé is kell tenni. És nem csak a tudományos közélet számára! Ahogy egy beszélgetés során elmondta, azt szeretné, ha sikerülne munkáit úgy megírnia, hogy az iskolázott falusi emberek is elolvashassák és megérthessék mondandóját. Andorka Rudolf hisz abban, hogy a feltárt és széles körben elterjedt ismeretek lehetővé teszik, hogy „javíthassunk a magyarországi közállapotokon”.

Gyakran gondoljuk azt, hogy a tudós tévedhetetlen, hogy ismeri az általa művelt terület minden kérdését és válaszát. Andorka Rudolf nagyon sokat tud a magyar társadalomról, tudományos kutatásai és élettapasztalata bőséggel adják ehhez az információkat. Ám személyiségének jellemző vonása, hogy nemcsak magának, hanem másnak is bevallja, hogy mit nem tud. És szüntelenül kérdez! Kérdéseket tesz fel a diákjainak, a munkatársainak, a magyar társadalomnak. Olyan kérdéseket, amelyek a problémák alapszerkezetét érintik, de olyanokat is, amelyeket nem merünk feltenni, mert félünk, hogy környezetünk tudatlannak tart majd minket. Megtanulhatjuk tehát tőle, hogy a tudományos kutatás alapja a jó kérdés. Ehhez viszont elengedhetetlen az elméletek ismerete. Amikor pedig a kapott válaszok különböznek attól, amit korábban hitünk, módosítanunk kell a valóságról alkotott képünket.

Andorka Rudolf úgy magyar kutató, hogy otthon van a nemzetközi szakmai világban is. A magyar valóságot kutatva felhasználja a külföldön végzett kutatások tapasztalatait és módszereit. Itthon megismerteti a nemzetközi szakirodalom legjelentősebb teljesítményeit, külföldön pedig népszerűsíti a magyar társadalomtudomány eredményeit. Magyarként és európaiként él a tudományban. Nemrégiben a németországi Hallében tapasztalhattam, hogy aktivitásával hogyan tartja fenn azt, aminek maga

is részese, nevezetesen a tudományos közéletet. Ez az ő világa: a folytonos tanulás, a megismerés izgalma, a vitákban való részvétel, az eredmények állandó összehasonlítása, a tapasztalatok összegzése a magunk és a nagyobb közösség számára. Mindig, amikor lehetősége van rá: külföldi konferenciákon, egyetemi előadások során, baráti beszélgetések közben, a közéleti vitákon.

Andorka Rudolftól sokat tanultunk és még sokat tanulhatunk mindannyian.

Spéder Zsolt

ANDORKA Rudolf (Budapest, 1931 – Budapest, 1997). Az ELTE Jogtudományi Karán tanul 1949-től 51-ig, majd 1956–59-ben esti tagozaton. 1949–60-ig fizikai munkás, eközben 1951–53-ban kitelepítik. 1957-ben öt hónapra bebörtöNZik. 1960–62-ig a KGM Műszaki Fordítóirodáján, 1962–63-ig a KSH Könyvtárában, majd 1963–70-ig a Demográfiai Intézetben dolgozik. 1970–83-ig a KSH társadalomstatistikai főosztályának kutató munkatársa, majd a társadalmi mobilitást és életmódot kutató osztály vezetője. 1984-től a Marx Károly Közgazdasági Egyetemen (később Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem) a szociológiai tanszék tanszékvezető egyetemi tanára, 1991-től rektor, ugyanettől az évtől az Országos Tudományos Kutatási Alap (OTKA) elnöke, az MTA Agrártörténeti és Faluszociológiai Bizottságának társelnöke, különböző szakbizottságok tagja. Az *Agrártörténeti Szemle* és a *Diakónia* szerkesztőbizottsági tagja, az *Élet és Tudomány* szerkesztőbizottságának elnöke. 1990-től a TIT budapesti szervezetének alelnöke. 1991-től az Evangélikus Egyház Zsinatának világi elnöke. A szociológiai tudományok kandidátusa, az MTA levelező tagja.

Főbb művei: *A magyar községek társadalmának átalakulása* (1979), *A társadalmi mobilitás változásai Magyarországon* (1982), *Gyermekszám a fejlett országokban* (1987).

Vallja, hogy a sok nehézséget és keservet próbált, határokkal szétszabdalt magyarság legfontosabb megtartója az egészséges nemzeti tudat, s annak egyik alappillére: a történelmi emlékezet. ...az immár csak nevében „puszta” Szer minden ízében magán viseli a megálmódó-megvalósító Trogmayer Ottó keze nyomát...

TROGMAYER OTTÓ
régész, múzeumigazgató
ÉS AZ ÓPUSZTASZERI
HONFOGLALÁSI EMLÉKHELY
KIALAKÍTÁSÁBAN KÖZREMŰKÖDŐK
értékőrző munkássága
MAGYAR ÖRÖKSÉG

Trogmayer Ottó a Dunántúl szülötte és neveltje, az egyetemi évektől kezdve azonban életpályája a Dél-Alföld központjához, Szegedhez kötődik. Már fiatalon Tömörkény és Móra örököse lett a Kultúrpalotában, s immár több mint negyedszázada igazgatja a Csongrád megyei múzeumi szervezetet. Az ideszármazottból igazi „szögedi” ember vált, valódi lokálpatrióta, akinek szemhatára mégis mindig túlterjedt a Tisza– Maros vidékének mezsgyéin.

Szűkebb szakterülete a régészet, de szerteágazó érdeklődése átfogja a magyar történelem és művelődéstörténet egészét. Személyes ügyének tekinti népe jelenvaló állapotát éppúgy, mint jövőjének felsejlő horizontját. Vallja, hogy a sok nehézséget és keservet próbált, határokkal szétszabdalt magyarság legfontosabb megtartója az egészséges nemzeti tudat, s annak egyik alappillére: a történelmi emlékezet.

Megalakulásától kezdődően tagja a Pusztaszeri Emlékbizottságnak, amely azzal a céllal jött létre, hogy feltámassza a szétbombázott, majd darabonként jórészt szétlopkodott Feszty-körképet, s azt Pusztaszeren méltó környezetben és épületben tárja a közönség elé. Kétségtelen, hogy e testületből a legtöbb teher az ő vállát nyomta, a gyakorlati megvalósítót. Ő szervezte meg a körkép állapotának fölmérését, konzerválását,

majd restaurálását, több évtizedes idegölő és erőt próbáló munkával ő hozta létre a Nemzeti Történeti Emlékparkot.

E sokszor keservesen haladó munkában sok segítője akadt, magas rangú politikusoktól és tudós kiválóságoktól a kétkezi emberekig. Népüket becsülettel szolgálók egytől-egyig. Méltánytalanság lenne itt bárkinek a nevét is említeni, ha mindét nem lehet.

Amikor 1995-ben a Feszty-körkép feltámadt hosszú tetszhalálából, s megmutatta új arcát a közönségnek, a sajtóban fanyalgás hangja uralkodott el: porlepte, visszahúzó erejű nemzeti romantikát kiáltott. Csak azt nem tudták a „közvéleménycsinálók”, hogy a megtartó történelmi emlékezet nem csupán valós, rideg történelmi tényekből táplálkozik, hanem az egykori valóságot kissé kiszínező történelmi romantikából is. A mi körképünk semmivel sem jobb vagy rosszabb, mint a belgák Waterloo-ja vagy az oroszok Borogyinója.

A hangos fanyalgókra a csendben, áhítattal szemlélődők cáfoltak rá. Ők – évente félmilliónál is többen –, akik hónapokat várnak, hogy Sopronból, Nyitráról vagy Székelyföldről a körkép elé járulhassanak. Eljöttek és eljönnek, hogy fejet hajthassanak távoli őseik emléke előtt, akik keleti jövevényként megvetették lábukat Európában. Hogy kényszerből vagy tudatosan – ma már egyre megy.

Nemzeti emlékezetünk parkja, az immár csak nevében „puszta” Szer minden ízében magán viseli a megálmodó-megvalósító Trogmayer Ottó keze nyomát, aki olyan örökséggel gazdagította honfitársait, hogy e magas elismerésre – bizonyára sokak nevében is – tiszta szívvel ajánlhatom.

Fodor István

TROGMAYER Ottó muzeológus, régész (Budapest, 1934). Az ELTE-n végezte tanulmányait 1952 és 1957 között.

1956 óta a szegedi Móra Ferenc Múzeumban dolgozik, az intézmény igazgatója. 1965 óta régészetet oktat a JATE-n, 1989-től tanszékvezető. 1970-től irányítja a pusztaszeri ásatásokat és a Nemzeti Történeti Emlékparkot. A történettudományok kandidátusa (1969).

Kitüntetései: Móra Ferenc-díj (1979), SZOT-díj (1988), Széchenyi-díj (1996).

Főbb művei: *Das bronzezeitliche Gräbelfeld bei Tápé* (1975), *Szer monostorától Ópusztaszerig* (Zombori Istvánnal, 1980), kb. 100 tanulmány.

Magyar Zoltán tornászként az élő legendák sorába emelkedett, óriási megbecsülést, elismerést szerzett magának és hazájának. ... Ragyogó pályafutása során a legnehezebb szeren, a lovon egyeduralkodóvá, verhetetlen bajnokká vált, s az ő nevéhez fűződik – többek között – a híres-nevezetes Magyar-vándor elem, amit senki sem tudott olyan tökéletességgel bemutatni, mint megalkotója.

MAGYAR ZOLTÁN

olimpiai bajnok

eredménye és példamutató akaratereje

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Semmi túlzás nincs abban a megállapításban, hogy Magyar Zoltán sok tekintetben rendkívüli személyiség.

Elegendő lenne ehhez csupán annyit hozzátenni, hogy ő a magyar férfi tornasport eddigi legeredményesebb versenyzője. Nálunk, magyaroknál, ahol a versenysport valóban világszínvonalú, s előkelő hagyományaink előtt méltán tiszteleg a nemzetközi sportvilág, ez már önmagában is elegendő és megtisztelő elismerés lenne. Dr. Magyar Zoltán esetében azonban ez – ha természetesen nem is lényegtelen, de – csupán részlet. Mondanivalóm alátámasztására azt is szeretném kiemelni, hogy a név előtt található kis megkülönböztető *dr.* sem akármilyen körülmények között került oda.

Magyar Zoltán meglehetősen rendhagyó módon kezdte egyetemi tanulmányait az állatorvosi egyetemen, már elmúlt huszonhat éves, tehát akkor, amikor mások jobbára maguk mögött tudják az egyetemi éveket.

Nem is olyan régen, néhány hónappal ezelőtt egy remek, díszes könyv jelent meg – a kereskedelembe ki sem került – *Értük szólt a Himnusz* címmel. A szép kötet mindössze hétszáz számozott példányban jelent meg, s csak a kiváltságosak juthattak hozzá. Igazi ritkaság. A magyar sport (legeslegkiválóbb) nagyságainak, a *Halhatatlanok klubja* huszonegy tagjának történetét mondják el benne neves sportújságíróink. Magától értetődően Magyar Zoltán krónikája is része a kiadványnak, s ebben egyik kedves kollégám fel is tette hősének a kérdést erről a különös egyetemi indulásról:

„– Nem volt furcsa huszonhat esztendősen beülni a jóval fiatalabbak közé, világelső sportolóként beolvadni a diáktömegbe?

– Nem – válaszolta Zoltán. – Hiszen ezt akartam. Életcélom volt az állatorvosi diploma megszerzése. Ennek ugyanúgy alárendeltem az életemet, mint annak idején a tornának. A sport (...) megnövelte az önmagammal szemben támasztott igényeimet. Szellemi tőkét tudtam kovácsolni abból, hogy megismertem a világot és megismertem önmagammat. Kialakult bennem, hogy milyen körben állom meg a helyemet, melyik az a hivatás, amelyik leköt... A sportnak köszönhetem, hogy megtaláltam a helyemet az életben.”

Az önfegyelem, a tudatosság, a céltudatosság, a kitartás és a lemondás jellemezte céljai elérésében Magyar Zoltánt és az a fajta őszinte szerénység, amely csak a legnagyobbak sajátja.

Alig múlt el tízéves, amikor Vigh László irányításával komolyan elkezdett tornászni a IX. kerületi sportiskolában. Az új utakon járó edző és fanatikus, elszánt tanítványa együtt futották be a fényes pályát. Magyar Zoli szerénységére jellemző az is, hogy edzője szerepét a nagy sikerekben ötven százalékban tartja meghatározónak. Ragyogó pályafutása során a legnehezebb szeren, a lovon egyeduralkodóvá, verhetetlen bajnokká vált, s az ő nevéhez fűződik – többek között – a híres-nevezetes Magyar-vándor elem, amit senki sem tudott olyan tökéletességgel bemutatni, mint megalkotója.

Hogy milyen nagyszerű tornász volt? – Egyetlen példa: a moszkvai olimpiai játékok idején, 1980-ban döntőbeli gyakorlata közben parányit melléfogott, ám a hibát – amelyet a verseny hevében ő maga sem vett észre – reflexszerűen s olyan zseniálisan korrigálta, hogy a legélesebb szemű pontozó sem vett észre semmit. A gyakorlatra, az aranyérmes teljesítményre a maximális tízest kapta.

Mindezek után vegyük számba a világraszóló karrier tényeit, bár teljességre, természetesen, naivítás lenne törekedni. Elégedjünk meg a legkiemelkedőbb teljesítmények és állomások felsorolásával.

Az 1953-ban született tornász az 1973. évi Európa-bajnokságtól kezdődően egészen pályafutása végéig, utolsó moszkvai fellépésig fő versenyszámában, a lólengésben egyeduralkodó, nem talált legyőzőre sem olimpián, sem világ-, sem Európa-bajnokságon. Ezek sorrendben így következtek:

Európa-bajnokságok:

1973 – Grenoble, 1975 – Bern, 1977 – Vilnius.

Világbajnoki aranyak:

1974 – Várna, 1978 – Strasbourg, 1979 – Fort Worth.

Olimpiai bajnokságok:

1976 – Montreal, 1980 – Moszkva.

Az állatorvosi egyetemet 1985-ban fejezi be, s januárban már a győri állatkórházban kap munkát. Egy év múlva kerül vissza a fővárosba, először a vágóhídra, majd hatósági orvosként tevékenykedik. 1992 óta folytat magánpraxist, de rendszeresen lát el hatósági feladatokat is a XVIII. kerületi önkormányzat megbízásából.

Néhány évig – amikor minden erejével, energiájával a hivatással járó kötelezettségeknek kellett eleget tennie – némileg, s csak átmenetileg eltávolodott a tornától. Az utóbbi három évben azonban újra szorosabb kapcsolat köti a sportághoz, a Magyar Olimpiai Bizottság és a Magyar Torna Szövetség elnökségének is tagja, közreműködik a Sportsegély alapítvány kuratóriumában is. Rendszeresen lejár nemcsak a nemzetközi, hanem a hazai eseményekre, versenyekre, sőt ismét tornászik ő maga is.

Magyar Zoltán tornázként az élő legendák sorába emelkedett, óriási megbecsülést, elismerést szerzett magának és hazájának. Itthon mostanában oly sokat sopánkodunk azon, hogy élsportolóink között csekély számban találunk olyan kiemelkedő egyéniségeket, akik minden tekintetben és fenntartás nélkül ifjúságunk példaképei lehetnek, akik saját példájukkal bizonyítják, hogy egyáltalán nem lehetetlen még a mai magas követelmények ellenére sem kiemelkedőt alkotni.

Magyar Zoltán nemcsak kiemelkedő tornász, remek sportember, hanem kiváló állatorvos is. Nevéhez illően az egyik legnépszerűbb és igaz *magyar*.

Gallow Rezső

Tolnay Klári színpadi és magánemberi jelenlétét orvosi kifejezéssel is jellemezzük: laudanum. Vagyis csillapító ópiumkivonat. Galsay Pongrácz ezt így fejezte ki: mosolya elűzi az ördögöt. Tolnay Klári ördögűző jelenlétére nagyon nagy szükségünk van!

TOLNAY KLÁRI,

a színművészet élő klasszikusa

felejthetetlen élményeket nyújtó alakításainak sokasága

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Szófűzés, jelző, ünnepi emelkedettség ezúttal fölösleges. Mert illő-e ajánlani, méltatni azt, akinek színpadi bejövételére Budapesten a hatszázötven személyes színház közönsége feláll és percekig tapsol? Tolnay Klári láthatatlan királynő mivolta nem államalakulathoz kötődik. Minap Nagyváradon, amikor az *Ők tudják, mi a szerelem* előadását követően színésztársaival meghajolt, rózsaszirm-eső hullott reá a zsinórpaddalásról. S az ő jövetelének hírére nemcsak a váradi közönség mozdult meg, hanem Kolozsvárról és Aradról is érkeztek a „Holnap városába” Tolnay Klárit ünnepelni.

Nemrégiben Párizsban járt a Nemzeti Színházzal, s a máskor egymással szót nem értő magyar szervezetek Tolnay-párttá egyesültek, hogy a Magyar Intézet előadásán jelen legyenek s köszöntsék őt.

Tolnay Klári intézményes mivolta a nemzeti kiegyezés minimuma.

Az ő mai és élő halhatatlanságának jelenkori tényeit említem, melyhez foghatóra az elvadult s egyre gyomosodó, internetesedő világ más országainak színházi életében már alig-alig van példa.

Ha kedvébe akarunk járni, tegnapi sikereiről szó se essék! A jelen Tolnay Kláriját ünnepeljük, mert ha régebbi Víg- vagy Madách Színházbeli nagy szerepeit említeném, játékos-ironikus mosollyal leintene.

És különben is: csak semmi ünnepélyesség!

A *Nagymamában* Csiky bravúros színpadi és a közönség lelkébe ültetett várakozás-technikával teremti színpadra a grófnőt. Ám Tolnay Klári mily egyszerűen mondja az intézeti lányoknak: „mi ez az ünnepélyesség, menjetek és játsszatok egy kicsit!” S ez a felszabadító természetesség a titka művészi és emberi lényének is. Játsszótársait, a színpadi helyzetet s bennünket nézőket is felszabadít – így kerülünk az ő varázskörébe.

Csak semmi ünnepélyesség! – Tolnay Klári bejön, és játszik egy kicsit. Mindannyiunk örömére.

Egy kicsit játszana? Egész napját, idegrendszerét adja, hogy az estéli játékban teljességgel jelen legyen.

A múlttól tehát szó se essék!

Se Csehov-, se Williams-, se Shaw-, se Németh László- és Illyés-szerepeiről. És Nóra tarantelláját, Blanche megsérült szépségét se méltassuk! Mert azok benne élnek a mai Tolnay-szerepekben, a *Nénikém*ben, Szerémy grófnőben és Estellában.

De valamit mégis meg kell említenünk. Bámulatos, mily rendületlen nyugalommal, eleganciával és lelki szépséggel tudta viselni azt, hogy egy évtized alatt – olyan kiválóságokkal, mint Csontos Gyula, Jávorsky Pál, Kabos Gyula – megteremtette a magyar filmgyártást, majd a következő évtizedekben jó, ha öt-hat filmben szükség volt rá. Rá, akinek évenként kellett volna főszerepet, főszerepeket írni.

S észrevettük-e, hogy Tolnay Klári megélte a hét szűk esztendő színpadon is, amikor színháza egyetlen szerepre sem tartotta alkalmasnak?

Nem vettük észre, mert Tolnay Klári sosem panaszkodott, nem üzengetett a tévében és a sajtóban az őt mellőző igazgatónak. Az ő ereje mit sem gyöngült. Játsozta, élte a hét bő esztendőt; közöttünk volt, bennünk élt akkor is. S lám, az ő türelme győz az Időn.

Tolnay Klári színpadi és magánemberi jelenlétét orvosi kifejezéssel is jellemezhetjük: laudanum. Vagyis csillapító ópiumkivonat. Galsay Pongrácz ezt így fejezte ki: mosolya elűzi az ördögöt.

Tolnay Klári ördögűző jelenlétére nagyon nagy szükségünk van!

S amikor e mai megbecsülés okán köszöntjük őt, laurea, vagyis babérág helyett úgy hiszem, ő egyszerűbbel is beérné. Vajha ama óhajta teljesülne, hogy kevesebb kutya piszkítana a Fejér György utcában, vagy nyitott ablakán át benzingőz helyett friss levegő áradna szobájába! Vagyis tisztulnánk egy kicsit környezeti és lelki szennyezettségünktől.

Tolnay Klári szelíden mosolyog, felfelé néz, és különös fény villan a tekintetében, mint azt annyi estén láthattam *A mi kis városunk* utolsó felvonásában. Igen, a csillagok! Azok járnak a maguk útját...

De egy fénylő csillagért fel sem kell néznünk az égboltra... nappal is csöndben lépked közöttünk – suhan inkább, és szinte észrevétlen világít életünkre.

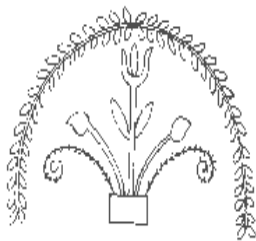
Éltesse őt az Isten a mi boldogságunkra!

Ablonczy László

TOLNAY Klári színész (Budapest, 1914 – Budapest, 1998). A filmgyárban statisztaként kezdte pályafutását. 1934-től a Vígszínház ösztöndíjas tagja, később naivája. 1945–50-ben az újjászületett Vígszínház tagja, 1948–49-ben társigazgatója. 1946–48-ban vendégszereplő a Művész Színházban, a Nemzetiben. 1950-től a Kis Madách Színház, később a Madách Színház tagja.

A Magyar Művészeti Akadémia tagja.

Kitüntetései: érdemes művész (1950), Kossuth-díj (1951, 1952), kiváló művész (1954), SZOT-díj (1972), Erzsébet-díj (1987), Magyar Művészetért Díj (1990).

*Az egyetemes emberi kultúra világában olyan óriások szereztek nekünk helyet és hazát,
mint ő...*

ILLYÉS GYULA

író, költő, gondolkodó

nemzeti, egyben európai jelentőségű irodalma és példamutató helytállása

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Illyés Gyula roskasztóan gazdag életművében egy magyar „világszem” nyílik a Létre és az emberi világra. Reprezentatív teljességgel és klasszikus érettséggel, ahogyan a XX. századi irodalmi tudat ezt a kifejezést Emerson amerikai filozófus nyomán az írott szó egyetemes érvényű és hatósugarú mestereivel kapcsolatban világszerte értelmezi. Az irodalom valamennyi műfajában klasszikus patinájú műveinek, képletesen szólva, egyszerre két érlelő Napja is volt. A felvilágosodás eszményei nyomán kialakult közös európai szellemi haza goethei értelemben vett racionalizmusának a Napja, és a XX. századi művészetet radikálisan átgyúró-újraszülő művészi forradalmaké. Ezért nevezhette őt nemzedéktársa, Németh László joggal „több-öszönű költőnek”, akinek a lantján a harmincas-negyvenes évektől fogva ott feszül a magyar nemzetnek, az egy anyanyelvűek közösségének a sorsáért, jövőjéért, fennmaradásáért, léteért aggódó költői hang húrja. Az ezredfordulóhoz közeledve ezért tekinthetjük őt nemcsak Magyarországon, hanem Európa-szerte is az „utolsó nemzeti bárd”-nak, akinek sorsszerű többlete a költői dallamenet „poesis hungarica”-ja.

Milyen nyomás kényszere, milyen felismerés erkölcsi imperatívusza idézhette elő ezt a költői személyiség-gazdagodást Illyés Gyula pályáján? Ezt a szerepváltást az idő és a sors Möbius-szalagján, amelynek köszönhetően – a költő egyik verséből vett kifejezéssel szólva – megjelent a „hun pupilla-láng” a világot hajdan szürrealista-forradalmár módra érzékelő költői „világszem” tükrében? Úgy gondolom, hogy a második világháború éveiben jött el az a pillanat Illyés Gyula életében, amikor közvetlenül is tapasztalnia kellett, hogy mit jelent valójában a magyarság kollektív sorsának több évszázados, állandó történelmi veszélyeztetettsége, s ráeszmélt arra, hogy a magyarság lét-tudatát korunkban is oda

kell láncolni nemzeti irodalmához, művészetéhez, kultúrájához, mint egy szellemi mentőcsónakhoz. Mint egy magasban lévő hazához, amelyet nem pusztíthat el semmilyen földi invázió.

„Magyar és magyar és magyar
magyar, magyar akarok lenni,
leverten, megverten: magyar,
míg leköpheti minden senki”

– írta ezekben az években, vállalva a közös sorsot, mert
„az én népem lebukott
s én vele zuhanok magyarnak.”

Ez a népe sorsában vállalt és tudatos osztozás teremtett varázskört az ő nevének, művének hallatán mindannyiunk köré, s teremthetne ezután is, ha nem volna érvényes változatlanul egyik Vergiliusának: Babits Mihálynak a fájdalmas panasz-szava ma is, hogy tudniillik „a magyar lélek sivatag-gyökértelenségének, furcsa ingatagságának nemcsak tünete: részben tán oka is az a példátlan közöny, amivel múltjának értékeit elejti, s mindjobban elejti, ahelyett, hogy mindjobban asszimilálni, köztudatba vinni törekedne”.

Nézzünk magunkba, s valljuk meg őszintén: nem ez a méltatlan felejtés lett-e a sorsa Illyés Gyulának is, aki átvállalván Babits Mihálytól a jónási szerepet, 1941-től, a *Nyugatot* folytató *Magyar Csillag* megindulásától fogva haláláig „őr-lángja” volt verseivel, regényeivel, esszéivel és drámaival a magyarság tudatának és öntudatának a ninivei hatalmak ellenében? Hiszen ő adott hangot, évtizedeken át szinte egyedülként, nemzete becsületének, „a földön fekvő magyar néma kínjainak”; magas művészettel megformált életjeleket egy ismételten halálosan megcsonkított és megtaposott nemzet létezéséről. Mert Ady könyörgését a győzőkhöz – „ne tapossatok rajta nagyon” – természetesen sem 1920-ban, sem 1946-ban meg sem hallotta a süket és vak Történelem. Egy nemzet számadójaként és felelősségével igyekezett egybetartani nyáját, legalább a tudat és az érzület síkján. Ezért mi sem, ma sem mondhatunk róla mást, mint amit költő-barátja, Szabó Lőrinc mondott összegzően, 1956 októberében: „mindannyian adósak vagyunk neki.”

Egyre inkább adósai vagyunk mindannyian, akik hol kényelmességből, hol cinizmusból, hol a földi országra, a magyar Ugarra oly jellemző hűtlenségből „erkölcsi fizetéseképtelenséget” jelentünk azzal az adóssággal szemben, amellyel neki tartozunk. Példája és műve arra inthet mindenkire, hogy nem feltétlenül szükséges, még a legmélyebb depresszió örvényeiben sem szabad föladni szívünk, hitünk reményeit. Mert ebben is neki volt igaza: „nem a szív, a Lét lett istentelen.”

Illyés Gyula egész pályafutása, munkássága azt bizonyítja, hogy a személyiség gondja, a nemzet gondja, a világ és a létezés gondja megfér egyetlen életművön belül, ha olyan szándék és tehetség igazgatja, mint az övé, mert mindez nem pusztán tartalmi kérdés, hanem az írói szemléletmód és a művészi kifejezés függvényében jelentkező *minőség* megvalósulása. Főleg a mi korunkban, amelynek történelme, úgy tűnik, nem tanult eleget annak az európai kultúrának eszmeköréből, amelyhez Illyés Gyula, egyik kései verse szerint, mint – „ma mère adoptive” – nevelőanyjához mindhalálig ragaszkodott. Mert egy „világ világosságával” látta, tapasztalnia kellett, hogy korunkban az üldözöttség, az elnyomás, a diszkrimináció, akár vallási, akár faji, akár gondolkodásbeli, akár nemzeti elfogultság a kiváltója, egyetemes világállapottá vált. Illyés Gyula költészete, műve ezért jelent *vétőt* mindenfajta fundamentalista indulattal szemben.

Jónéhányan emlékezhetünk még: élete utolsó esztendeiben „Gyula bácsi” gyakorta idézgette környezetének Petőfi Sándor 1848 őszén írt versének, az *Élet vagy halál*nak következő sorait:

„Ha nem születtem volna is magyarnak,
E néphez állanék ezennel én,
Mert elhagyott, a legelhagyottabb
Minden népek közt a föld kerekén.”

Szíve legkedvesebb költőjének a nyelvén, az ő vállalásának szemérmes igazolására „dörmögte” maga elé ezeket a sorokat, s én azt remélem, jó néhányan vagyunk – maradtunk – még ma is, akik tudjuk: bizony, neki is köszönhetjük, hogy annyi minden ellenére sem kell szégyenkeznünk, amiért magyarnak születtünk. Hogy magyarok lehetünk, vitézkötéses magyarkodás nélkül: egyszerűen, természetesen és magától értetődően. Mert csak az ember véres földi történelmében vagyunk „testvértelen ága nemünknek”. Az egyetemes emberi kultúra világában olyan óriások szereztek nekünk helyet és hazát, mint ő: Illyés Gyula. Legfőképp ezért vagyunk adósai neki.

Domokos Mátyás

ILLYÉS Gyula író, költő (Felsőrácegrespuszta, 1902 – Budapest, 1983). A gimnázium alsóbb osztályait több helyen végezte; 1921-ben érettségizett Budapesten. 1918–19-ben részt vett a baloldali diák- és ifjúsági mozgalomban, ott volt a románok elleni szolnoki csatában. 1920-ban jelent meg első verse (*El ne essél, testvér*) név nélkül a *Népszavában*. 1921 őztől a budapesti egyetem magyar–francia szakos hallgatója. Illegális tevékenységéért várható letartóztatása elől 1921 végén Párizsba emigrál. Alkalmi állások után könyvkötő műhelyben dolgozott, egy ideig a Sorbonne hallgatója volt. Megismerkedett a francia avantgarde vezető művészeivel, többükkel életre szóló barátságot kötött. 1923-ban első

cikkeit, fordításait az *Ék* és a *Ma* közölte. 1926-ban amnesztia nyomán hazatért. Fő fóruma a Kassák által szerkesztett *Dokumentum*, majd a *Munka*. 1927-ben megjelent első kritikai írása a *Nyugat*-ban, 1928-tól már költőként is rendszeresen jelen van. 1931-től négy éven át majdnem évente Baumgarten-díjat kap. 1937-ben a *Márciusi Front* egyik alapítója, ugyanettől az időtől a *Nyugat* társszerkesztője és a Nemzeti Bank sajtóreferense. 1939-ben feleségül vette Kozmutza Flórát. Babits halála után, 1941-ben a *Nyugat* örökébe lépő *Magyar Csillag* szerkesztője. 1945-ben nemzetgyűlési, majd rövid ideig országgyűlési képviselő. 1946-ig a Nemzeti Parasztpárt egyik vezetője. 1946-49 között a *Válasz* szerkesztője. 1948-tól visszavonult a közélettől. 1956. október 31-én bevásárolták a Petőfi Párt irányító testületébe. Élete utolsó éveiben munkásságáért sorra jutalmazták a legmagasabb magyar és külföldi kitüntetésekkel (háromszor kapott Kossuth-díjat).

Rendkívül gazdag életművéből a fontosabbak: regények, regényes életrajzok, társadalomrajzok: *Puszták népe* (1936), *Petőfi* (1936), *Kora tavasz* (1941), *Hunok Párizsban* (1946), *Kháron ladikján* (1969), *Ebéd a kastélyban* (1962), *Beatrice apródjai* (1979), *A Szentlélek karavánja* (befejezetlen, 1987). Verseskötetei közül a *Szálló egek alatt* (1935), a *Rend a romokban* (1937) jelzi a kezdetet, a *Kézfogások* (1956), az *Új versek* (1961) és a *Dőlt vitorla* (1965) a kiforrott költőt. Nagy horderejű, összegző költeményei közül emeljük ki *A reformáció genfi emlékműve előtt*, az *Egy mondat a zsarnokságról* és a *Bartók* címűt. Drámaírói munkásságának főbb állomásai: *Ozorai példa* (1952), *Fáklyaláng* (1953), *Dózsa György* (1956), *Különc* (1963), *Kegyenc* (1963), *Tiszták* (1971), de ne hagyjuk említetlenül a népi komédia megújítására irányuló kísérleteit sem. Szépirodalmi munkássága mellett élete végéig jelentősek más műfajokban való megszólalásai: esszéi, tanulmányai, naplójegyzetei, interjúi, műfordításai és népmese-feldolgozásai is.

...alkatánál fogva kísérletező művész. Szívesen kipróbál mindent, ami új (vagy régi), de fantáziája, szakmai tudása és ízlése mindenkor megóvja attól, hogy „kísérlet” címén fél-eredményekkel, kiérleletlen gondolatokkal álljon a nyilvánosság elé ... mindegyik darabján, a legkisebben is, megérzik a mester keze nyoma.

FARKAS FERENC

zeneszerző

néplelket kifejező művészete

és méltó utódokat nevelő zenei tanítása

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Farkas Ferenc pályáját felidézve hadd kezdjem mindjárt a sorsdöntő pillanatok egyikével a számadást. Nem szólok arról, hogy milyen útravalót kapott a családjától, nem szólok arról a pillanatról, ami eldöntötte, hogy muzsikusz lesz s nem festő, aminek lehetősége szintén ott rejlett a géneiben. Említetlen hagyom a budapesti főiskolai éveket, a színházi taposómalomban töltött tapasztalatszerző időt, melynek végén akár sikeres operett-karmester is lehetett volna. Azon a ponton kezdem a megemlékezést, ahol minden eldőlt: Rómánál. Ahol a huszonöt esztendő fiatalember először egy, majd még egy évi lehetőséget kapott, hogy Ottorino Respighi mesteriskolájába – tágabb értelemben a latin kultúra mesteriskolájába – járhasson. Ami ösztönös hajlam volt benne, azt megerősítették a római évek: a nemes vonalak, az arányos formák, az áttetsző hangzások szeretetét, a mediterrán derű csodálatát, a tág égbolt és a kiolthatatlan életkedv költészetét.

A Respighi környezetében töltött római évek ébresztették fel Farkas Ferenc érdeklődését régmúlt századok kultúrája iránt. Itt kereshetjük későbbi táncsorozatainak, e XX. századi „magyar reneszánsz” és „magyar barokk” remekléseinek az egyik forrását. A másik forrás Kodály látomásos műveiből áradt. Kodály a magyar *élet* messzetűnt korszakait álmodta újra – Farkas *zenetörténeti korokat* varázsolt új életre, lenyűgöző tudással, bámulatos beleérző képességgel.

Mindez római tapasztalatok alapján történt – de már később, ismét magyar földön. Ahol a harmincas években újra „iskolába” kellett járnia,

elvégezve a „zenei élet-iskola” megszámlálhatatlan osztályát. Játzott zenekarban, volt színházi korrepetitor és karigazgató, dolgozott balett-együttessel, vezényelt operett előadásokat. És tanított, tanított évtizedeken át: tanította a magyar zeneszerzők több nemzedékét Ligetitől Kurtáig, Szokolaytól és Petrovicstól Durkóig és Bozayig, Vass Lajostól Kocsár Miklósig.

Van, aki örökös ismétlő marad a gyakorlati tapasztalatszerzésnek ebben a szigorú iskolájában, ahol „megbukni” nemcsak a tanév végén lehet. Ő azonban egyre magasabb osztályba került... Színpadi zenét komponált Shakespeare és Szigligeti, Molière és Madách műveihez. Ezen darabok közül nem egy színpad nélkül is: *él.* Játzott filmgyári zenekarban – és nem sokkal később már maga írt nekik. Közel nyolcvan film zenéjét komponálta – köztük olyanok vannak, mint az *Ember a havason*, a Veress Sándorral szerzett *Talpalatnyi föld*, vagy a Jókai-filmek muzsikája: *A kőszívű ember fiai*, *Egy magyar nábob*, Kárpáthy Zoltán.

A gyakorlati tapasztalatok summája, az „alkalmazott zene” komponálásának fegyelme bőséges termést biztosított az öntörvényű zenei formák alkotójának is. Mert a színpadon a drámaíró az úr, a filmgyárban a rendező. Csak a hangversenysteremben és az operában lehet döntő a zeneszerzői ízlés és invenció. Ez szabta meg Farkas drámai nagyformáit is, így születtek operái: a *Bűvös szekrény* a negyvenes, a *Vidróczki* a hatvanas és a Márai nyomán írt *Egy úr Velencéből* a nyolcvanas években. Ezeknek sorát más műfajú színpadi művek tették teljessé: táncjátéka, a *Furfangos diákok*; daljátékai, a *Csínom Palkó* és a *Zeng az erdő*; operettje, a *Vők iskolája*; és a Janus Pannonius nyomán írt táncoratóriuma, a *Panegricus*.

Színpadi művei mellett hadd említsem oratórikus kompozícióit: a *Szent János kútját* Dsida Jenő verseire, a *Cantus Pannonicus*t Janus Pannonius költői gondolataira, *Kassák-* és *Rákóczi-kantátáit*. Zenekari művei közül pedig az ötfokúsággal kísérletező *Musica pentatonicát* és a tizenkétfokú komponálási módszer egyik legkorábbi hazai termékét, a *Prelúdium és fúgát*.

Dalciklusai közül maradandó becsű a *Gyümölcskosár* Weöres Sándor verseire, a Radnóti által inspirált *Naptár*, *A vándor dalai* Füst Milán nyomán és az *Autumnalia*, Kosztolányi, Juhász Gyula, Jékely, Pilinszky és Illyés verseire. Dalainak összkiadása egyszersmind a magyar líra hatszáz évének legszebb antológiája lenne.

Dalait és oratórikus műveit elemezve kitetszik: mily döntő volt a zeneszerző számára a régi és az újabb magyar irodalommal való találkozás. Tájak, egyéniségek, érzelmek, versformák százaitól nyerni az ihletet – másrészt a zene szárnyaira emelni a magyar vers legszebb darabjait Balassitól és Zrínyitől Csokonaiig és Berzsenyiig, Vörösmartyig és Petőfiig, Adyig és Babitsig, Szabó Lőrincig és Csoóri Sándorig: ebben

körvonalazódik a magyar költők zenei galériáját megteremtő dalköltő jelentősége. A névsor korántsem teljes: a külföldi költők verseire írott dalainak méltatásába bele sem foghatunk.

Feltűnő vonása műveinek, hogy mily tökéletesen „beszélnek” az egyes hangszerek nyelvét, hogy mennyire „zongoraszerűek” zongoraművei, hogy mennyire „havasikürt-szerűek” azok a dallamai, amelyeket erre a nem gyakran használatos hangszerre írt. *Mesterségbeli kézműves tudás nélkül éppoly lehetetlen komponálni, mint inspiráció nélkül* – ez a mottó, mely íratlanul is ott áll minden műve fölött.

Említettem: egyike volt az elsőknek e honban, akik 1945 táján a dodekafon komponálási módszerrel kísérleteztek. Nemzedékében ama kevesek közé tartozott, akiknél az új kompozíciós technika alkalmazása semmiféle stiláris törést nem okozott. Újabb művei éppoly arányosak, jól hangzók és kiegyenlítettek, mint a korábbiak.

Farkas ugyanis, alkatánál fogva, kísérletező művész. Szívesen kipróbál mindent, ami új (vagy régi), de fantáziája, szakmai tudása és ízlése mindenkor megóvjá attól, hogy „kísérlet” címén fél-eredményekkel, kiérleletlen gondolatokkal álljon a nyilvánosság elé. A régi mesterek módján egyaránt készít „használati cikket” és egyedi remekművet. Ám mindegyik darabján, a legkisebben is, megérzik a mester kezenyoma. Zászlaján nincsenek felkiáltójeles jelszavak – alkalmasint zászlaja sincs. Művészi célja az, hogy új műve – a *mindenkori* új mű – elmondja, amit el kell mondania. Meggyőzően, arányosan, ékesszólóan – szépen.

Bónis Ferenc

FARKAS Ferenc zeneszerző (Nagykanizsa, 1905 – Budapest, 2000). Tanulmányait a Zeneművészeti Főiskolán végezte zeneszerzés szakon. 1922–28-ig az Accademia di Santa Cecilia tanult Rómában, majd 1929–31-ig Respighi tanítványa volt.

1924-ben tanulmányutat tett Párizsban. 1927–29-ig a Városi Színház korrepetitor-karmestere. 1929-ben tanulmányúton van Svájcban, 1933-ben Bécsben filmzenéket komponál és vezényel, 1933–34-ben Olaszországban, Spanyolországban és Afrikában jár, 1934-ben népdalokat gyűjt Somogyban, 1934–36-ban Koppenhágában filmzenéket ír, 1935–41-ben a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola, 1941–43-ban a Kolozsvári Állami Zenekonzervatórium tanára, 1943–44-ben igazgatója. 1945–46-ban az Állami Operaház karigazgató-helyettese, 1946–48-ban a Székesfehérvári Állami Zenekonzervatórium alapító igazgatója. 1949–75-ben a Zeneművészeti Főiskola tanára, 1975-től nyugalmazott tanszékvezető egyetemi tanár. 1988-tól a Magyar Zeneművészeti Társaság díszelnöke. 1993-tól a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Világszövetségének tb. elnöke. 1992-től a Magyar Művészeti Akadémia, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja.

Kitüntetései: Ferenc József-díj (1934), Klebelsberg-díj (1942), Kossuth-díj (1950, 1991), Erkel Ferenc-díj (1960), érdemes művész (1965), kiváló művész (1970), Herder-díj (1979), Bartók Béla–Pásztory Ditta-emlékdíj (1985).

Főbb művei: operák: *A bűvös szekrény* (1942), *Vidróczki* (1964), *Egy úr Velencéből* (1980), kantáták: *Szent János kútja*, *Cantus Pannonicus*, *Bontott zászlók*, *Aspirationes principis*, *Vivit Dominus*, *A gyermek hazamegy*, *Requiem pro memoria M. Kölcsey Szózata*; oratóriumok: *Szigetvár dicsérete*, *Vita poëtae*, *Csinom Palkó* (daljáték, 1950), továbbá dalok és kórusművek.

Az utóbbi másfél évben publicisztikai révén olyan szellemi kincsestárral ajándékozott meg bennünket, a Magyar Nemzet olvasóit, amelyre csak egészen kivételes ember képes. Pethő Tibor, a fiú, főleg életének ezen utolsó szakaszában ugyanazokat a magyar, polgári és keresztény eszméket képviselte, amelyeket fél évszázaddal azelőtt a lapalapító édesapa. ... A tudomány, a művészet és a kultúra „halhatatlan”. Ilyen „halhatatlan” művet hozott létre – Pethő Sándor örökségét ápolva – a Magyar Nemzet, s az apa mellé emelkedett fiú, Pethő Tibor is.

A MAGYAR NEMZET
NAPILAP
ÉS FŐSZERKESZTŐJE, PETHŐ TIBOR
következetes és pártatlan igazmondása
MAGYAR ÖRÖKSÉG

Az ünnepelt *Magyar Nemzet*nek három fényes korszaka volt, a negyediket most írják. Az első korszak kezdetén Pethő Tibor még csupán húsz éves volt, amikor édesapja – a nagy műveltségű és széles látókörű történelemtanár, Pethő Sándor – megalapította azt a szellemi műhelyt, létrehozta azt a politikai hírlapot, a *Magyar Nemzet*et, amely azóta történelmi viharokon, sorsfordulókon át nemzeti értékke nőtt, éppen a Pethő család kreativitása és aktivitása révén. A lap első száma 1938. augusztus 25-én jelent meg. Pethő Sándor írta a vezércikket *A magyar társadalomhoz* címezve azt. A második világháború sötét árnya hullott már a nemzetre és a világra akkor, amidőn Pethő Sándor a kor legjelesebb, bár igen különböző beállítottságú és egymástól eltérő nézeteket valló, de humánusan és hazafiasan gondolkodó, művelt embereivel fogott össze. A kulturáltságot és műveltséget a Pethő család hagyományosan alapvető követelménynek tartotta, hiszen a kultúra és a műveltség már önmagában véve is közel hozza egymáshoz a különböző nézeteket valló embereket. Széchenyi István, Eötvös József, Trefort Ágoston, Klebelsberg Kunó és megannyi más kiváló elme már tudta ezt. Nem véletlen tehát, ha ezen a nyomvonalon haladt Pethő Sándor is.

A *Magyar Nemzet* második, fényes korát a Kádár-korszakban élte meg. A lap a „nagy generációs” korszakban is az értelmiségit, azt a művelt polgárt testesítette meg, azt a *nemzeti érzelmű európa*it, aki a világ

bármely pontján otthonosan mozog, ám ennek ellenére megmarad magyarnak. Ebben a korszakban már Pethő Sándor fia, Tibor a *Magyar Nemzet*-ben dolgozott, hiszen Mihályfi Ernő elhunyt után ő lett a lap főszerkesztője. Olyan kiváló képességű publicistákat gyűjtött maga köré, mint Ruffy Péter, Baróti Géza vagy Mátrai-Betegh Béla. Ők és a fiatalon hozzájuk csatlakozó Kristóf Attila „a fekete malibun” járták be az országot, és térképezték fel a magyar valóságot. Pethő Tibor a lap szerzői körébe vonta többek között Illyés Gyulát is. Sokan emlékezünk arra, hogy Illyés Gyula temetése napján Ruffy Péter írt laudációt a költőről, és emlékezetem szerint ő nevezte először 15 millió magyar szellemi vezérének. Pethő Tibort azonban már előbb, 1982-ben eltávolították a szerkesztőség éléről.

A *Magyar Nemzet* harmadik fényes korát a rendszerváltozás előkészítése során élte meg. Abban az időben a napilapok között messze a *Magyar Nemzet* volt a legszókimondóbb. Csak a *Magyar Nemzet*-ben, jelesül 1987. november 14-én jelent meg az időközben történelmi jelentőséget nyert *Lakiteleki Nyilatkozat* egy interjúba ágyazva, amelynek szerzője a lap jelenlegi főszerkesztője, Tóth Gábor volt. Ez a nyilatkozat vitathatatlanul és leplezetlenül a rendszerváltozás nyitányának bizonyult. A *Magyar Nemzet* azonban nem csupán a rendszerváltozás előkészítésében játszott meghatározó szerepet, hanem hasonlóan komoly feladatot vállalt az 56-os bűnök feltárásában is. A *Magyar Nemzet* ellenzéki összefogásra is buzdított, és a különböző ellenzéki nézeteket valló véleményeket a lapban harmonizálni igyekezett.

Pethő Tibor 1990 elején tért újra vissza a *Magyar Nemzet*-hez, amelynek akkor, hetvenkét éves korában szerkesztőbizottsági elnöke lett. Utóda, Kristóf Attila véleménye szerint, ha Pethő Tibor 1990 elején nem tért volna vissza a *Magyar Nemzet*-hez, akkor a lap sorsa és irányultága egészen másképpen alakul. Pethő Tibor számára ugyanis ez az évtized az alkotás, a szellemi és az erkölcsi kibontakozás időszaka volt. A jelenlegi főszerkesztő véleménye az, hogy Pethő Tibor alkotókedve élete alkonyán jött meg igazán, ekkor szabadult meg végleg kötöttségeitől. Az utóbbi másfél évben publicisztikai révén olyan szellemi kincsestárral ajándékozott meg bennünket, a *Magyar Nemzet* olvasóit, amelyre csak egészen kivételes ember képes. Pethő Tibor, a fiú, főleg életének ezen utolsó szakaszában ugyanazokat a magyar, polgári és keresztény eszméket képviselte, amelyeket fél évszázaddal azelőtt a lapalapító édesapa.

A nagy emberi alkotásokon nem fog az idő vasfoga. Már Horatius úgy fogalmazott Melpomenéhez írott költeményében, hogy „multaque pars mihi vitabit Libitinam”. Tehát úgy értékel, hogy „Jobb részem nem enyész, szellemem él tovább”. Önnönmaga nagyobb, alkotó részét

Libitina, az enyészet istennője sem veheti el tőle. Ezt a gondolatot a történelem általánosította. Így ez ma már nem csupán a költőre, hanem általában az alkotó emberre is vonatkozik. Az alkotás, az iskolateremtés és a kultúrateremtés nem enyészik el. A tudomány, a művészet és a kultúra „halhatatlan”. Ilyen „halhatatlan” művet hozott létre – Pethő Sándor örökségét ápolva – a *Magyar Nemzet*, s az apa mellé emelkedett fiú, Pethő Tibor is. Halálukkal személyiségük és az általuk képviselt eszmék belső összefonódása megszűnt ugyan, de az eszmék porhüvelyüktől megszabadulva, hatásukban még tovább erősödve élnek tovább. Pethő Sándor és Pethő Tibor élete éltető eszmévé finomult. A magyar örökség részévé vált.

Laudáció a *Magyar Nemzet*nek és laudáció Pethő Sándornak és Pethő Tibornak.

Antalóczy Zoltán

PETHŐ Tibor újságíró (Budapest, 1918 – Budapest, 1998). Tanulmányait a Katolikus Főiskolán és a Közgazdaságtudományi Egyetemen végezte.

1942-től a *Magyar Nemzet* munkatársa, a II. világháború idején Szekfű Gyula és Bajcsy-Zsilinszky Endre ellenállási köréhez tartozik. 1945-ben a Nemzeti Parasztpárt tagja, a *Szabad Szó*, majd a *Magyar Nemzet* munkatársa. 1947–48-ban az *Új Magyarország* külpolitikai rovatvezetője, a Hadügyminisztérium sajtófőnöke, 1957–60-ban a *Hétféi Hírek* rovatvezetője, 1960–66-ban a *Magyar Nemzet* főmunkatársa, végül 1991–92-ben főszerkesztője, 1989-től a szerkesztőbizottság elnöke. 1966–89-ben a MÚOSZ alelnöke. Két ciklusban volt országgyűlési képviselő. 1987-től a Magyarok Világszövetségének elnökségi tagja. 1989-től a *Harang* című hetilap főszerkesztője.

Kitüntetései: Rózsa Ferenc-díj (1963), Aranytoll Díj (1986).

